

Олја Исламова

***Сумгајит: Данышан
тарихимиз***

***“Сумгајит” нәшријјаты
1999***

Редактор: Зәби Абдуллајев

Корректор: Севинч Нәбијева
Рәссам: һичран Әлијев

О.З.Исламова «Сумгајыт: Данышан тарихимиз»

**Олја Исламованын бу китабы Сумгајытын
гурулмасында бөјүк фәдакарлыг вә әзмкарлыг
көстәрән 1 сајлы тикинти трестинин шанлы
тарихиндән, онун һүнәрвәр инсанлардан бәһс
едир**

С 470206204
/037/ 99 е`лансыз

“Сумгајыт” нәшријјаты
1999

ӨН СӨЗ

Сумгајытын ады келәндә бу шәһәрин өвлады олмағымла һәмишә фәхр еләмишәм. Арзулар вә диләкләр шәһәри адландырылан Сумгајытын зәнкин вә мараглы тарихи вар. Ону мә`нән даһа да зәнкинләшдирән, доғмалашдыран онун фәдакар инсанларыдыр. Белә инсанлардан бири дә шәһәримизин вәтәнпәрвәри, кәзәл зијалы, өз пешәсинин чәфакеши, тарих музејинин директору Олја ханым Исламовадыр. СУМГАЈЫТЫН ТАРИХИНИ ТӘКЧӘ БУ ГАДЫН ЈАШАДЫР ДЕСӘМ, ЈАНЫЛМАРАМ. Онун әвәзсиз әмәји, пешәсинә олан сонсуз мәһәббәти, ишинә олан дәрин мәс`улијјәти мәндә белә бир хош әһвал-руһијјә јарадыр ки, нә јахшы Сумгајытын белә бир ләјагәтли гызы вар. Сумгајыт тарихи музејини јарадан, мин әзаб-әзијјәтләрә гатлашан, саралмыш, тоз басмыш гәзет вә сәнәдләрин арасында һәр бир сумгајытлынын лајигли әмәјини һисс едән, дујан Олја ханым, өмрүнү, сағламлығыны, севинчини, кәдәрини Сумгајыта, онун тарихинә һәср еләмишди. Бу күн әлиниздә тутдуғунуз бу балача китаб бөјүк үрәјин саһибиндән хәбәр верир. Инсан һәмишә ону јарадана миннәтдардыр.

Сумгајытын илк тәмәлинин гојулмасында, мәһәллә вә микрорајонларын салынмасында, јарашыглы биналарын учалдылмасында бөјүк әмәји олан 1 сајлы тикинти трести Сумгајытла һәмјашыддыр. Коллективин шанлы тарихи, кечдији ләјагәтли јолдан кимин хәбәри јохдур? Ајры-ајры заман кәсијиндә бу трестдә чалышанларын чохлары дүнјаларыны дәјишмиш, бә`зиләри тәгаүдә чыхмыш, бә`зиләри исә үнванларыны дәјишмишләр. Лакин онларын гадир әмәјинин изләри, исти нәфәсләри чансыз архив сәнәдләриндә горунур. 1 сајлы гуручулуг трестинин фәалијјәтини үмумиләшдирән,

ону көз бәбәји кими горујан, системләшдирән вә әрсәјә чатдыран Олја ханым олмушдур. О, бу ишин өһдәсиндән лајигинчә кәлмиш, трест коллективинин газандығы уғурлары, кечдији шанлы јолу, адәт ән`әнәләри конкрет, лаконик шәкилдә охучулара чатдырмышдыр.

Инсан әмәји өлмүр, о, инсанларын хатирәсиндә јашајыр. Бу хатирәләрин һәзин нәғмәсини исә трестдә чалышан минләрлә зәһмәткешә чатдырмағ арзусунда Олја ханым олмушдур. Бу китаб тәкчә тарих дејил, бу китаб һүнәр вә тәрбијә васитәсидир, бу китаб әмәк нүмунәси вә кәләчәјә чағырышдыр. Кечмиши кәләчәјә апаран, сәсләјән исә О.Исламовадыр. Онун бу әмәји јүксәк гијмәтә лајигдир.

Инанырам ки, китабы охујан һәр бир кәс валидејнләринин, гоһумларынын, достларынын Сумгајытта гојдуғу мә`налы өмүр сәһифәләрини вәрәгләдикчә фәрәһләнәчәк, кечмишлә һәмишә өјүнәчәкләр.

Ејруз Мәммәдов
“Ехо Сумгајыта” гәзетинин
Баш редактору

Јаранма

Мүдрикләр бујурублар ки, һәр бир јараныш Харүгүл`адә мөчүзәдир. Гоча тарих бу мүддәаны

ичтимаи практиканын гучагында дөнө-дөнө сынагдан кечирмиш вә һәр дәфә онун доғру-дүзкүнлүүнү төсдиг етмишдир.

Мә`лум олмушдур ки, гәдим инсан ибтидаи әләгә васитәләри интихаб едиб өзүкимиләрлә үнсийәтә киришмиш, чанлы фәалийәт көстәрмишдир. Бу фәалийәт јашамаг мәнәфејиндән доғмуш, игтисади төләбләр нәтичәсиндә мејдана кәлмишдир. Бу јол илә јаранан игтисади мүнәсибәтләр, һәр шејдән әввәл мәнәфе, мараг кими тәзаһүр етмишдир. Јашамаг инсанын фәалийәтини вачиб етдији кими, онун һәрәкәти, фәалийәти дә јашаманы шәртләндирмишдир. Белә гаршылыгы зәрури әләгә инсаны тәбиәтдә һазыр тапа билмәдијини јаратмаға доғру апармышдыр. Төләбат адамлары јарадычылыға, идрака, фәалийәтә сөвг етмишдир.

Чанлы инсанын јаратмаг фәалийәти илкин зәрури мәрһәләдән кечмәли олур. Кичичик гум дәнәсиндән башламыш космоса учуш едән мәрәккәб ракетләрә гәдәр, балача јашыл тумурчугдан та фәлсәфи нәзәри тапынтыја кими бүтүн јаранышлар әввәлчә фикрән гурашдырылыр, бир нөв һөрүлүр, сонра сығалланыб зүһуретмә формасына чатдырылыр. Бу арамсыз просес һәр гурашдырманы тәкрар етмәдән, јени тәрздә апармаг, бәнзәрсизлик јаратмаг арзусу доғурур, тәзә ихтирачылыға сөвг едир, кәшфетмә мејли доғурур. Бу да, өз нөвбәсиндә сонракы тапынтылар вә нечә-нечә ашкаретмәләр үчүн тә`мәл, өзүл олур. Беләликлә һәјатымыз вә бизи өһатә едән әтраф аләм тәбии бир дөвамијјәтлә ашкарлашан кәшфләр, тапынтылар топлусу ичәрисиндә, сөзүн даһа кениш мә`насында исә әбәди һөрмәләр, тикмәләр дахилиндә олур. Бу сәбәбдәндир ки, иншаатчы пешәси бүтүн заманларда һәмишә өзәли, әбәди вә шәрәфли олмушдур.

Варлығынын 50-иллијини ифтихарла бајрам етдијимиз Сумгајыты инша едән бизим бир нөмрәли орденли трестимиз дә тарихән белә тәбии јаранма јолу илә заһирә кәлмишдир. Бунунла белә трестин һәм јаранмасынын вә һәм дә онун кечдији јарым әсрлик јолунун бир гәдәр фәргләндиричи чәһәти, нечә дејәрләр өзүнәмәхсуслуғу олмушдур. Бу кејфијјәт, һәр шејдән әввәл дөврүн, заманын тәләби вә о вахт мөвчуд олан јени социализм чәмијјәтинин еһтијачлары илә сых сурәтдә әлагәдар олмушдур.

Иш елә кәтирмишдир ки, 1928-чи илин сонунда башланмыш үмуми игтисади бөһран дүнја өлкәләрини бүрүјүб бәрк ләрзәјә салмышды. Бу һал о һәддә чатмышды ки, капитализмин бир чәмијјәт кими тарихи сәһнәдән тамамилә кетмәси көзләнилирди. Игтисади вә сијаси бөһранлар вә онларын доғурдуғу сарсынтылар артыг чулғаланмышды. Бу шәраитдә, бир дә Алманијада Һитлер һакимијјәти зорла әлә кечирмиш вә дүнја ағалығы иддиасыны бөјән етмишди. Дүнја јени тәләбләр, тәзә һөкмләр доғурмаға башламышды.

Дүнјанын белә тәләтүмлү мәнзәрәси ичәрисиндә, гәрибә көрүнсә дә ССРИ илк дөфә аналогу олмајан бешиллик план гәбул етмиш, онун мүәјјән етдији тәдбирләри бөјүк уғурла һәјата кечирмишди. Бунун ардынча икинчи бешиллик планла даһа өзәмәтли вәзифәләр ирәли сүрүлмүш, 1936-чы илдә јени конститутсија гәбул едилмиш, онун принципләри әсасында тәзә али һакимијјәт органлары формалашдырылмышды.

Көрүндүјү кими ССРИ өзүнүн инкишафынын јени олан бир мәрһәләсинә дахил олмушду. Бурадан да тәзә еһтијачлар, зәрури истәкләр јаранмыш, дүнја тәләб вә һөкмләрилә бирликдә вәзифәләр,

истигамәтләр, бахышлар вә мүнәсибәтләр мејдана кәтирмишди.

Мә`лум олмушду ки, о заман ССРИ мүнүм мәһсуллар истехсалынын иллик сүр`әтинә көрә бүтүн өлкәләри өтүб кечмәк имканы тапса да, адамбашына дүшән мәһсул пајына көрә һәлә чох иш көрмәлидир. Бу истигамәтдә милли республикаларда, хүсусән Загафгазија рекионунда сәнајеләшдирмәни күчләндирмәк вачиб саһә сајылмышды ки, бурада Абшерон нефтинин мөканы олан Азәрбајчан Республикасы мүстәсна чәкијә малик иди. Тәсадүфи дејилди ки, икинчи бешиллик планда Азәрбајчанын сәнаје инкишафына јөнәлдилән капитал гојулушу өввәлки бешилликдә олдуғундан ики јарым дәфә чох иди. Бундан сонра истехсалатын јени саһәләри инша едилмәли иди.

О заман республикамызын рәһбәрлији дә јени шәраитдә Азәрбајчанын нечә һәрәкәт едәчәјини көтүр-гој едирди. Ашкар едилмишди ки, республиканын он бир рајонунда сәнајенин һеч олмаса јүнкүл вә е`мал бөлмәсиндән олан балача мүәссисәләр дә јохдур. Мөвчуд завод, фабриклар исә республика әразисинин чәми 7 фаизини тәшкил едән Абшеронда, хүсусән Бакы шәһәриндә јерләшдирилмишдир. Белә вәзијјәт истехсал саһәләри вә мәһсулдар гүввәләрин јерләшдирилмәсинә јенидән бахылмасыны вачиб етмишди.

Белә гыса үмумиләшдирилмиш тәфсилатдан ајдын билинир ки, иттифагың инкишаф концепсијасы илә республика рәһбәрлијинин дүшүнчәләри ејнијјәт тәшкил едирди. Лакин бу һал, нә гәдәр јахшы олса да, һәлә ишин јалныз бир чәһәти иди. Икинчи, даһа вачиб оланы бу иди ки, истәк, идеја әмәли ишдә нечә керчәкләшдирилсин. Бу мәгамда күчлү бир тикинти

тәшкилаты јаратмағын мүтлөг вачиблији өзүнү көстәрирди.

Тәәссүф һиссилә дејәк ки, јени тикинти тәшкилаты јаратмаг идејасы реаллашан әрәфәдә Алман фашист ордусунун төрәтдији локал фәлакәтләр икинчи дүнја мүһарибәсинә чеврилди, аз сонра ССРИ-јә күчлү һүчум едилди. Идејамыз, тәбии олараг тәхирә салынды.

Белә мүвәггәти һал 1944-чү илдә, ССРИ-нин мүһарибәдә галиб кәләчәјинә гәти јәгинлик һасил олунан заман артыг арадан галдырылды. һәмин илин 17 январында о заман ССРИ-нин ваһид һакимијәт органы олан Дөвләт Мүдафиә Комитәси хүсуси гәрар гәбул едиб билдирди ки, металлуркија вә кимја заводлары инша етмәк мәгсәдилә Абшерон јарымадасынын Сумгајыт адланан әразисиндә хүсуси тикинти гурашдырма дәстәси јарадылсын вә тикинти халг комиссарлығы структурунда фәалијјәтә башласын.

Бөлмә оперативликлә ишә башлады, елә 1944-чү ил әрзиндә 926 иншаатчыдан ибарәт коллектив тәшкил етди вә 346 мин манатлыг тикинти иши апарды. Буну нәзәрә алараг бу бөлмәјә «Загпромстрой» ады верилмишди.

«Загпромстрой» адланан белә бөлмә јарымһәрби тәшкилат иди. Она илк рәис тә`јин олунмуш Марк Јаковлевич Криворучко јахасында ики ромб кәздирән иншаатчы забит иди. Бу да тәбиидир, чүнки мүһарибә апаран өлкә әслиндә бүтүн әһалини сәфәрбәр етмишди вә һамынын фәалијјәти һәрби гәјдада кедирди. Лакин бөлмә һәрби сифариш дејил, мүлки ишләр тапшырығы ичра едирди. Онун тәркибиндә үч саһә јарадылмышды ки, онларын да ихтијарында нәглијат контору, истәһсалат комбинаты варды. Комбинат Сумгајытда дәмир-бетон заводу, ағач

е`малы заводу, Насослу гэсэбэсиндэ гум карјери, Дэвэчи рајонунун Жилһилчај саһилиндэ чынғыл карханасы јаратмышды. Гарадағ даш карханасы комбинатын сэрэнчамына верилмишди. «Загпромстрој» үчүн һэштэрханда јүкләмэ вә јүкбошалтма мөнтөгэси, Саратовда, Шамаһыда мешә материалы һазырлајан саһеләр, Товуз рајонунда јардымчы тэсэррүфат јарадылмышды. Бунлардан башга кадр һазырлајан тәдрис комбинаты, мәнзил-коммунал контору, мәркәзи лабораторија, мадди-техники тәһһизат идарәси кими тә`сисатлар һазыр едилмишди.

Бунун сајәсиндэ «Загпромстрој» 1944-чү илдә 346 мин манатлыг, 1945-чи илдә 943 мин манатлыг, 1946-чы илдә исә 2 милјон 38 мин манатлыг иш көрмүшдү. Үч ил әрзиндә «Загпромстрој»ун фәалијјәти фајдалы олду, ән әсасы исә онун кәләчәк гүдрәтли трестин јаранмасы үчүн лазым олан мүнәсиб база һазырламасы олду. 1947-чи илин лап әввәлиндә һәмин база үзәриндә инди бизим таныјыб рәғбәт бәсләдијимиз тикинти-гурашдырма трести мејдана кәлди.

1947-чи илин 28 јанварында ССРИ Ағыр сәнајә Комиссарлығы Башчәнубдөвләттикинти идарәси өзүнүн он нөмрәли әмрилә «Загпромстрој»ун бүтүн саһеләрини јени тәшкил едилән трестә верди вә сонра һәмин саһеләр бир мүддәт «Промстрој» вә «Промжилстрој» адландырылды.

Бу ишләр гаршыдакы бөјүк фәалијјәтин башланғычы иди. Лакин илк јараныш елә башланғычдан јахшы старт көтүрмүшдү. 1948-чи илдә «Каучукстрој» тикинти идарәси јарадылмышды. 1949-чу илдә јени «Газстрој» тәшкил едилмишди. Бундан сонра әввәлләр ағыр сәнајә комиссарлығы

системиндә олан «Мартенстрој» трестә верилди вә «Металлургстрој» адландырылды.

1953-чү илин 18 мајында ССРИ Назирләр Советинин гәрары илә «Азалуминстрој» трестә бирләшдирилди вә бунун земининдә «Алуминстрој» идарәси ярадылды.

Белә јаранма –гурулма просеси тәгрибән беш ил давам етди вә нәтичәдә ашағыдакы структурасы олан трест там формалашмыш олду:

- 11-нөмрәли тикинти идарәси –«Металлургстрој»
- 12-нөмрәли тикинти идарәси –«Трансспесстрој»
- 13-нөмрәли тикинти идарәси –«Отделстрој»
- 14-нөмрәли тикинти идарәси –«Монтажстројдетал»
- 15-нөмрәли тикинти идарәси –«Алуминстрој»
- 16-нөмрәли тикинти идарәси –«Жилстрој»
- 17-нөмрәли тикинти идарәси –«Каучукстрој»
- 18-нөмрәли тикинти идарәси –«Химстрој»

Истехсалат комбинаты, механизасија базасы, тәчһизат контору, нәглијат идарәси, мәнзил-коммунал идарәси, иншаат лабораторијасы, тәдрис комбинаты, машин-һесаблајычы бүро, 5-нөмрәли көрпәләр еви. Бу заман әввәлләр ярадылмыш фәһлә тәчһизаты идарәси трестдән алыныб Сумгајыт тичарәт идарәсинә верилди, Әли-Бајрамлыда олан јардымчы тәсәррүфат ләғв едилди. Саратов вилајәтиндә вә Шамахыда мешә материалы һазырлајан конторларын фәәлијјәти дајандырылды.

Сонракы илләрдә трест иттифаг назирлијинә табе олмагдан азад едилди, бирбаша республикамызын тәсәррүфат структурана дахил едилди. Даһа сонра 1957-чи илдә өлкәдә Халг Тәсәррүфат шурасы ярадылмасы илә әлагәдар олараг трест республиканын белә шурасынын

ихтијарына верилди. Бу шура өзүнү доғрулда билмәјиб ләғв олду, трест Азәрбајчан ССР Тикинти Назирлијинин табечилијинә верилди.

Бундан сонра да трестин јаранма тарихиндә даһа ики дәјишиклик баш верди. Илк дәјишиклик 1961-чи илдә 7 нөмрәли тәзә трестин тәшкил едилмәси илә әлагәдар иди. Иш белә кәтирмишди ки, Сумгајыт артыг бир ониллик әрзиндә әсл шәһәр олмаға башламышды вә үмид верирди ки, кәлчәјин мүһүм мәркәзинә чеврилә биләчәқдир.

О заман шәһәр совети ичраијјә комитәсинә јеничә сәдр сечилмиш рәһмәтлик һүсејн Ахундов бу мејли тез сезмишди вә гәрара кәлмишди ки, кәрәк шәһәр јарашыглы тикилсин вә там сәлигә-сәһманлы сахлансын.

Бу вәзифәни шәһәрин коммунал тәсәррүфаты идарәсинин күчү илә һәјата кечирмәк мүмкүн олмадығы үчүн Ахундов јени трест јаратмаг тәшәббүсүнү бәјәндирә билмишди. Сосиал јөнүмлү тикинтиләр апармаг, мөвчуд тикилиләри тә`мир етмәк, шәһәрә ән јахшы естетик –ме`марлыг кәркәми вермәк тәзә трестә һәвалә едилмишди.

«Загпромстрој» јени трестә күчлү көмәк етмәли олду. Шүшә саланлар, рәнксазлар, дүлкәрләр, сувагчылар, пешәкар мүһәндис, техникләр, машын вә механизасија аваданлығы 7 нөмрәли трестә верилди. Бунунла јанашы «Загпромстрој» өзүнү мүлкитикинти ишләри апармагдан гисмән азад етди.

7 нөмрәли тәзә трестә рәһмәтлик Сәрвәр Бәдәлбәјли илк башчы тә`јин олунду. О, танынмыш Бәдәлбәјлиләр аиләсиндән иди. «Загпромстрој» да јахшы әмәли иш мәктәби кечмишди, тәзә вәзифәдә бу кејфијјәтләрә архалана билирди.

Икинчи дәјишиклик 1965-чи илдә баш вермишди. «Загпромстрој»ун тәркибиндән даһа бир мүстәгил

трест тәшкил едилмишди вә 2 нөмрәли трест адландырылмышды. Белә парчаланма нәһәнк нефт-кимја комбинаты тикинтисини сүр'әтлөндирмәк мөгсәди дашыырды. Тәзә трестә Борис Кабаков башчы тә`жин олунмушду. Кабаковун әмәк фәалијјәти биринчи трестдә кечмишди. О, савадлы вә ишкүзар мүһөндис иди.

Бүтүн бу дәјишмә вә јенидән гурашдырмалар, башга саһәләрдә олдуғу кими трестин ишләринә дә чидди позучу тә`сир кестәрмишди. Бунунла белә трест өз адыны горујуб сахламыш, онун әмәк коллективи тикмәк, јаратмаг кими нәчиб амалына садиг галмышды.

Учалма

Трест «Загпромстрој» јаранышынын илк беш илини структур јаратмаға, өзүнү тәшкилатландырмаға сәрф етмишди. Лакин белә тәсәввүр јаранмасын ки, трест елә, «гурбан олум өзүмә» дүстуру илә һәрәкәт едиб, башга һеч бир иш көрмәјиб. Әслиндә исә трест һәм дә тикиб, гурашдырырды.

Сахладығымыз статистик мә`луматлардан ашкар билинир ки, 1947-чи илдә бир милјон 576 мин

манатлыг, 1948-чи илдә 2 милјон 358 мин манатлыг тикинти ишләри апаран трест 1949-чу илдә бу рәгәми 5 милјон 209 мин маната чатдырмышды. һәмин илләрдә трестин әмәк коллективи үст-стә 9 мин квадратметр саһәси олан јарашыглы мәнзилләр инша едиб истифадәјә вермишди.

Мәнзил-јашајыш саһәләри мөһәллә системи илә гурулурду. һәр мөһәллә комплексинин һәјәтиндә истираһәт кушәси, ушаг ојунчаг мејданчасы, чох да дәрин олмајан һовузлар олурду. Сувагчы вә рәнксазлар, харратлар вә нахыш-бәзәк чәкәнләр хүсуси мөһарәт кәстәрир, гәшәнк вә хошакәлимли ишләр кәрүрдүләр. Сонралар һәччәт Чавадовун сувагчылар вә Лјудмила Сафанованын рәнксазлар бригадаларынын үзвләри бу ишләрин камил усталары олмушдулар.

1948-чи илдә трест о заман өлкәдә биринчи дөфә јарадылачаг синтетик каучук заводунун инша едилмәсини өһдәсинә кәтүрмүшдү. 1949-чу илдә иншаатчылар үчүн ајрылмыш гәсәбәдә Сумгајытын илк чәрәк заводуну истифадәјә вермишди. Үч ил әрзиндә трестдә ишләјәнләрин үмуми сајы 2575 нөфәрә чатмышды.

Бунлар ајдын кәстәрир ки, трест о заман уча гаја зирвәсиндә ганад кәриб учуша һазырлашан гартала бәнзәјирди. Сонракы илләр ајдын етди ки, учуш һәгигәтән баш тутуб вә бөјүк уғурлар кәтирибдир. Бу фикри трест коллективинин 1950-55-чи илләр арасында кәрдүјү ишләрин мигјасы вә һәчми јахшы тәсдиг едир. Бу гыса мүддәт әрзиндә трест 84 милјон 800 мин манатлыг тикинти-гурашдырма ишләри апара билмишди.

1951-чи илдә өлкәдә ән ири истәһсалат саһәси олан Гарадағ семент заводунун ишә салынмасы иншаат ишләринин бөјүк вүс`әт алмасына күчлү тәкан

вермишди. Бу һал трестин дә сүр`әт кәтүрмәсинә јахшы стимул јаратмышды. Иншаатчыларымыз борупрокат заводунун механики-тә`мир е`малатханасыны әсасән јаратмышдылар, мартен сехинин өзүлү үзәриндә сүр`әтли һөркү апарырдылар. Алүмин заводунун илк бүнөврәси учалдылырды. Көнчәли Көнчәлијевин башчылыг етдији бетончулар бригадасы бурада фәдакарлыг кәстәрирди. Кәрпич заводунда әлавә саһә јарадылыр, истеһсал һәчми бөјүдүлүрдү.

Бунларла јанашы иншаатчылар, үмүмән шәһәр әһалисинин мәдәни вә раһат јашајышыны гурмаг мәгсәдинин һәјата кечирилмәсинә дә мөһкәм јардым кәстәрди. Буна көрә иди ки, трест шәһәр хәстәханасынын бөјүк комплексини јарадырды, кимја заводунда јемәкхана бинасы тикирди. Иншаатчылар гәсәбәсиндә о илләр үчүн нүмүнәви олан стадион гурулурду. һәмин илләрдә ики јердә клуб биналары инша едилиб там истифадәјә верилмишди. Беш ил әрзиндә 107 мин 200 мин квадратметр мәнзил саһәси јарадылмыш, онларын әтрафында раһат јоллар, кечидләр салынмыш, хијабанлар гурулмушду.

Бунлар нә гәдәр јахшы олса да, һәлә кифајәтедичи дејилди. Иш бурасында иди ки, Коммунист Партијасынын 1952-чи илин октјабрында кечирилмиш XIX гурултајы өлкәнин инкишафынын јени директивләрини мүәјјәнләшдириб бешинчи бешиллик план гәбул етмишди. Директивләрдә лазым билинмишди ки, Азәрбајчанда нефт сәнајесинин инкишаф етдирилмәсилә јанашы, дағ-мә`дән, гара вә әлван металлуркија сәнајә саһәләри јарадылсын. Бунларын иншасы үчүн күчлү капитал гојулушу мүәјјән едилмишди. Мәсәлән, төкчә 1951-чи ил үчүн бүтөвлүкдә икинчи бешилликдә сәрф едилмиш гәдәр вәсаит ајрылмышды. Трестин бу тәләб вә

јарадылмыш шәраит сәвијјәсиндә фәалијјәти һәлә јахшы көрүнмүрдү.

Дикәр тәрәфдән Минкәчевир су електрик стансијасынын иншаатлары әмәјин тәшкили саһәсиндә јени метод јарадыб тәтбиг етмәјә башламышдылар. Бунун нәтичәсиндә 1951-чи илин јанварында, вахтындан әввәл Күр суларынын ахары дәјишдирилмишди. Әмәјин бу мүтәрәгги формасы Кујбышев, Новосибирск вә Ростовда тәтбиг олунурду. Бизим трестимизин әмәк коллективи исә бу ишә фәал мүнәсибәт кәстәрмирди.

Трестдә тикинти ишләринин механикләшдирилмәси тәдбирләри ләнк һәјата кечирилирди. Һәлә «Загпромстрой» бөлмәси 1944-1946-чы илләрдә 200 баш ат сахлајыр, онлары арабалара гошур вә саһәләрә иншаат материалы дашыјырды. Трест јенә бу гүввәдән истифадә едирди. Бу фикри сөјләркән биз ат вә онун күчүнә бәсләнилән инамы шүбһә алтына алмырыг. Буну етмәк һеч мүмкүн дә дејил, чүнки вәһши чөл атыны илк дәфә әһлиләшдириб инсана дост едән бизим улу әчдадымыз олуб. Бунунла белә әл әмәјини јүнкүлләшдирән, бәзи саһәләрдә ону тамамилә арадан галдыран машин-механизм васитәләри мејдана кәлмишди ки, бунлардан дејил, атарабадан истифадә етмәк даһа мүмкүн вә фајдалы дејилди.

Бу амилләр трестин сонракы илләрдә кәстәрдији фәалијјәтинә дә өз тәсири кәстәрмишди. Мәсәлән, 1959-чу илдә Сумгајыт Суперфосфат заводунун бәзи саһәләринин иншасына башламагда әсассыз кечикмәјә јол верилмишди. Буна бахмајараг трестин иншаатчы коллективи 124 мин 200 квадратметр саһәси олан јашајыш мәнзилләри тикиб учалтмышдылар. Нәриман Нәриманов адына олан вә «Иншаатчы» мәдәнијјәт евләри хүсуси зөвглә тикилиб

истифадәҗә верилмишди. Мәрәзә рајонунда хәстәхана бинасы һазыр едилмишди.

Бу дөврдә иншаатчылар синтетик каучук заводунун јени сехләрини, истилик-електрик стансијасынын бешинчи нөвбәси тикилиләрини, бору прокаты вә алүминиум заводларынын тәзә корпусларыны тикирдиләр. Онлар, һәм дә Чейранбатан су кәмәринин чәкилишинә, һабелә кәнд зәһмәткешләринин јени тикинти апармаг тәшәббүсүнә фајдалы јардым кәстәрирдиләр. Пушкин рајонунун Телман адына колхозунда 390 нәфәр тамашачы тутан ики мәртәбәли мәдәнијәт еви тикилмишди. Сумгајытын «Комсомол» колхозуна Ата чајдан, Сарај кәндиндәки артелә исә Самур-Дәвәчи каналындан су бәнди чәкилмишди.

Бу заман партија вә һөкүмәтин сәнаје вә тикинтинин идарә едилмәсинин јенидән гурулмасы һаггында тәдбирләри елан едилмишди. Бу тәдбир халг тәсәррүфатынын даһа гүдрәтли инкишафына наил олмаға кениш имкан јарадырды. Трестин әмәк коллективи бу имкандан јахшы истифадә етди. Дәмир-бетон констраксиялар һазырлајан заводун әмәкчиләри артан теләбаты нәзәрә алараг ишин сүрәтини хејли артырмышдылар. Нәтичәдә 1958-чи илин икинчи јарысында 1959-чу илин әввәлләри үчүн мүәјјән едилмиш тапшырыглар һәјата кечирилди.

Иншаатчыларын бир дәстәси алүминиум заводунун тикинтисини апарырды. Орада Кәнчәли Кәнчәлијевин башчылыг етдији бетончулар бригадасы һәмишә јүксәк әмәк кәстәричиләри газанырды. Бригада бир ај әрзиндә 227 сажлы корпусда 448 кубметр, 226-чы корпусда исә 170 кубметр, һабелә изалә едилмиш борулар арасында 166 кубметр бетонлашма иши кәрмүшдү. А.Гулијев,

И.Мәрдајев аракәсмәләрин бетон өртүјүнү кејфијәтлә ичра едирдиләр.

Әлван метал истәһсал едәчәк заводун бәнналар дәстәсинә 1949-чу илдә техники пешә мәктәбини јеничә битирмиш һүнәрли бир оғлан кәлмишди. Бу Умуд Мусајев иди. О, аз бир вахт әрзиндә ишкүзарлығы вә хош рәфтары илә бүтүн коллективин рәғбәтини газана билди. Вә сонра бәнналар бригадасына башчы сечилди. Бригада тапшырығлары вахтында вә јахын кејфијәтлә јеринә јетирирди.

Сумгајыт синтетик каучук заводунун тикинтисиндә дә чидди сүр`әт јаранмышды. Бу нәһәнк сәнајә объектинин бүтүн тикинти-гурашдырма ишләрини «Каучук тикинтиси идарәси» «Иттифаг сәнајә гурашдырма» трестинин мүтәхәссисләрилә бирликдә көрүрдү. Тикинтинин кәнчләри бутан групуна дахил олан 17 объектин инша едилмәсини зәрбәчи комсомол тикинтиси е`лан етмишдиләр.

«Каучук тикинтиси» идарәсинин һүнәрпәрвәр кәнчләри өлкәнин кимја сәнајеси мүәссисәләринин иншаатчы-гурашдырычыларына мүрачиәт гәбул едиб билдирмишдиләр ки, онлар габагчыл иш үсуллары тәтбиг етмәклә вә сәмәрәләшдиричи тәклифләр һәјата кечирмәк јолу илә ишин маја дәјәрини ашағы салачағлар вә бунун верәчәји игтисади сәмәрәдән Үмумиттифаг комсомолунун дахылына бир милјон манат вәсаит көчүрәчәкләр. Кәнч иншаатчыларымызын мүрачиәтиндә дејилирди:

-Азы 100 мин метр техноложу бору кәмәрини, 6 мин тон техноложу аваданлығы, 2,5 мин тон метал конструксијасыны сәнајә үсулу илә һазырлајыб гурашдырачағыг.

-Кәнч фәһләләрин 2-3 јанашы иншаатчы пешәсинә јијәләнмәсинә наил олачағыг.

Кәнч иншаатчы вә гурашдырычылар доғрудан да вәдләринә дүрүст әмәл етдиләр, 1958-чи илин план тапшырыгларыны вахтындан әввәл јеринә јетирдиләр. Нәтичәдә «Л-П» јарымстансијасы истифадәјә верилди, насос вә компрессор, һабелә һава дәјишдирән гурғуларын гурашдырылмасы тамамилә баша чатдырылды.

Бутан групу сехләриндә ишин нечәлијини ајдын билдирмәк үчүн бир эпизода диггәт јетирәк: 7 мәртәбәли бина гәдәр һүндүр вә чох енли бир метал сүтунун ичәрисиндә «бошгаб» адланан 465 һиссә гурашдырылмышды. Фәррух һәсәновун бору чәкәнләри, Әскәр Әскәровун газ гајнагчылары, Әһмәд Аббасовун такеложчылары бу иши јүксәк сәвијјәдә ичра етмишдиләр.

О заман Ислам Исајевин башчылыг етдији бетончулар бригадасы тикинтинин ифтихары олмушду. Бригада һәр ајын иш тапшырығыны һамыдан әввәл јеринә јетирир, иншаат материалына күчлү гәнаәт едирди. Бригаданын үзвләри тикинти идарәси вә шәһәр комсомол комитәси тәрәфиндән бир нечә дәфә фәхри фәрманларла мұкафатландырылмышды.

Сумгајыт шәһәринин јаранма тарихи илк нөвбәдә бурада сәнајенин нәһәнки олан бору-прокат заводунун тикинтиси илә башланыр. 1955-1960-чы илләрдә иншаатчылар өзләринин әсас гүввәләрини мәһз бу заводун тикилиләрини тез баша кәтирмәк үчүн сәфәрбәр етмишди. Бунун нәтичәсиндә 1957-чи илин ијүн ајында прокат сехинин блүминг станы истифадәјә верилмишди. Бунун бөјүк фајдасы варды. Беләки мартен сехинин әритдији полад күлчә вә лүләјә чеврилмәкдән өтрү Руставидә олан Загафгазија металлуркија заводуна кәндәрилирди. Бу гајда илә тәқрар јүк дашынмасына илдә 17 милјон

манат вәсаит сәрф едилирди. Инди бу вәзијјәт тамам дәјишилирди.

Заводун тикилишиндә, сонра исә шәһәрсалма саһәсиндә һәјдәр Ағажевин башчылыг етдији комплекс бәнналар бригадасынын бөјүк фәдакарлығы олмушдур. һәјдәр өзү јолдашларына данышырмыш ки, ушаглыгда Гонагкәнддә палчыгдан евләр дүзәлдәрмиш, инди исә имарәтләр тикмәјин устасы олуб.

Абдул Гафаровун башчы олдуғу бәнналар бригадасы да тез, јахшы вә учуз тикмәқдә шәһрәт газанмышды. Бригаданын үзвләри бир нечә пешәјә јијәләнмәк тәшәббүсү кәстәрмишди. Бу фикри илк дәфә фабрик-завод тәһсили мәктәбини битирмиш чаван бәнна Тапдыг һәмидов ирәли сүрмүш вә сонра биналарда газ собаларынын гурашдырылмасыны ејрәнмишди. Бригаданын бу ишә гошулан үзвләри аз вахтдан сонра шәһәрин 23-чү мәһәлләсиндә 614 квадратметр саһәси олан јашајыш биналарыны тикдикчә мүстәгил олараг газ пиләтәләрини дә грашдырыб саз һалында тәһвил верирдиләр.

Биз ара-сыра охучунун диггәтини сәнајә саһәләри јаратмаг ишләриндән, бир дә мәнзил вә социал објектләр тикинтисинә тәсадүфи јөнәлтмирик. Ахы трестин әмәк коллективи завод корпуслары учалтмагла ејни вахтда, һәм дә шәһәрсалма кими бөјүк бир ишлә мәшғул олурду. Трестин иншаатчылары артыг 459 мин квадратметр саһәси олан мәнзилләр тикиб истифадәјә вермишдиләр. Онлар 20 үмумтәһсил мәктәб бинасы, 7 техники пешә очағы, 29 мүаличәхана, 8 мөдәнијјәт еви, 67 китабхана бинасы, 4 кинотеатр, 2 мусиги мәктәби инша етмишдиләр.

Шәһәрсалма ишләри саһәсиндә Аслан Османовун хидмәтләри хүсусилә фајдалы олмушду.

О заман шәһәр партија тәшкилатынын биринчи катиби ишләјән Надир Балакишијев вә шәһәр совети ичракомунун сәдри олан һүсејн Ахундов бирлиқдә јазыб нәшр етдирдикләри «Сумгајыт» адлы китабда бу барәдә билдирмишдиләр ки: «Аслан Османов Сумгајыта шәһәрин тәмәли гојуланда кәлмишдир. Техники пешә мәктәбиндә тәһсил алдыгдан сонра иншаатчы пешәсинә јијәләнмишдир. Илк күндән мәһәббәтлә ишә башлајан Аслан, чох кечмәдән бачарыглы уста олмушдур. Шәһәрдә мәнз илк комплекс бригаданы Аслан јаратмышдыр. Тезликлә бу гијмәтли тәшәббүс шәһәрдә өзүнә чохлу тәрәфдар топламышдыр. Аслан Османов Волгаград, Донетск вә Москванын тикинтиләриндә олмуш вә иншаатчыларын Үмумиттифаг мүшавирәсиндә иштирак етмишдир.»

Трестин учалма илләри һеч дә һамар јол илә кетмәмишдир. Бәзи саһәләрдә дајанма һаллары олмуш, иншаат материалынын чатышмамазлығы, нәглијат васитәләринин кечикдирмәләри баш вермишдир. Бунлар, ән чоху суперфосфат вә кимја заводларынын тикинти-гурашдырма ишләриндә мүшәһидә олуурду.

Сумгајыт Суперфосфат заводу «Гипрохим»-ин һазырладығы лајиһә әсасында 1958-чи илин нојабрында тикилмәјә башланмышды. Завод өзүнүн илк мәнсулуну 1962-чи илин апрелиндә верә билмишди. Садә суперфосфат сехинин истифадәјә бурахылышы јалныз 1963-чү илин сентјабрында баша кәлмишди. Белә кечикмәләрин башлыча сәбәбләриндән бири трестин тикинтидә сүрәт көтүрә билмәмәси иди. Нәтичәдә минерал күбрә истехсалы үзрә тапшырыглар позулурду.

Трестин ишинин даһа бир зәиф чәһәти өзүнү кимја заводунда кәстәрирди. Завод 1945-чи илин

апрелиндә ишә бурахылмышды. Сонра илк бир-ики ил әрзиндә «Загпромстрой» орада күчлү тикилиләр јаратмышды. Бу да заводун 18- адда кимја мәнсуллары бурахмасына имкан јаратмышды. 1951-чи илдә гексахлоран истехсалатынын һазыр едилмәси, хүсусилә әһәмијјәтли олмушду.

Бундан сонра кечән илләрдә заводун јени саһәләр јаратмасы гәнаәтләндиричи дејилди. Доғрудур трестин иншаатчылары 1957-чи илдә гексахлоран дусту истехсал едән саһәни, 1959-чу илдә исә каустик сода истехсалатыны һазыр едиб тәһвил вермишдиләр. Лакин даһа үч саһәнин иши ләнк кедирди.

О заман трестин коллективи тәркибиндә 500 нәфәрдән артыг коммунист ишләјирди. Онларын трест партија комитәси јарадылмышды. Комитәјә трестин кадр шә бәсинин рәиси вәзифәсиндә ишләјән Јекијанс катиб сечилмишди.

Өзүнүн тәзә јаранмасына бахмајараг партија комитәси кимја вә суперфосфат заводларында тикинти-гурашдырма ишләринин вәзијјәтини ичласларындан бириндә мүзакирә етмиш вә мүвафиг төвсијәләр вермишди.

50-чи илләрин сону трестин һәгиги учалмасыны кәстәрән дөвр олду. 1960-чы илин әввәлиндә трест бир сајлы тикинти-гурашдырма трести адландырылды.

О заман 1958-чи илин 6-7 мај күнләриндә Сов.ИКП МК - нын пленуму олмушду. Пленум «Әһалинин төләбатыны вә халг төсәррүфатынын еһтијачларыны өдәмәк үчүн кимја сәнајесинин инкишафыны, хүсусән синтетик материаллар вә бунлардан һазырланан шәјләр истехсалыны сүрәтләндирмәк һаггында» кениш гәрар гәбул етмишди. Гәрарда билдирилирди ки, өлкәнин тәбии

сәрвәтләриндән һәлә һеч дә сәмәрәли истифадә олунмур. Бунун нәтичәсиндә халг тәсәррүфатынын техники тәрәггиси кечикдирилир, кәнд тәсәррүфатында әлавә мәһсул әлдә едилмәси тәмин олунмур, әһалинин еһтијачыны өдәмәк иши бөјүк сүрәт көтүрмәк билмир. Бу да кимјә сәнајесинин инкишаф сүрәтини артырмағы, онун пластик күтлә, синтетик каучук, сүн'и вә синтетик лиф, минерал күбрә вә башга мәһсул нөвләрини чохалтмағы тәләб едирди. Пленум тәләб едирди ки, кимјә мәһсуллары истәһсал едәчәк мүәссисәләрин тикинтиси һәр васитә илә сүрәтләндирилсин.

Пленумун мүәјјән едиб өлкәнин гаршысына гојдуғу бу вәзифәнин јеринә јетирилмәси үчүн реал база, әлверишли шәраит вә һәртәрәфли имкан вар иди. Бу чәһәтдән Азәрбајчан хүсусилә јахшы мөвгедә дурурду. Республикамыз зәнкин нефт сәрвәтинә вә бөјүк тәбии газ еһтијатларына малик иди. Бу сәрвәт Абшерону нефтин Вәтәни, Азәрбајчаны исә нефт вә нефт кимјасынын академијасы етмишди. Биздә бу сәһәнин ишини билән чохсајлы мүтәхәссис кадр вә алимләр јетишмишди. Онлар нефт е'малы вә нефт кимјасынын бир чох вачиб проблемләри үзрә бүтүн өлкәјә нәзәри нәтичәләр вә әмәли төвсијәләр верирдиләр.

Бу әсас үзәриндә Азәрбајчанда бөјүк кимјанын инкишафына күчлү сүрәт вермәк оларды. Буну нәзәрә алыб Сов.ИКП МК-сы илә ССРИ Назирләр Совети 23 ијул 1958-чи илдә 795 нөмрәли гәрар гәбул етмиш вә билдирмишдиләр ки, Азәрбајчанын Сумгајыт шәһәри әразисиндә ири нефт-кимјә комбинатыны инша едиб јаратмаг зәруридир.

Бунун ардынча Азәрбајчан КП-нын XXIII грултајы 1959-чу илин јанварында мүәјјән етди ки, 7 ил әрзиндә Республикада кимјә мәһсуллары истәһсалы

6,4 дэфэ, үмүмән өлкә үзрә олдуғундан ики дэфэдән дә чох артырылсын. Буна күлли мигдарда вәсаит хәрчләнәчәкди. Сумгајытда бу капитал шәһәрин мөвчуд олдуғу илләрдә онун бүтүн кимја објектләринин јарадылмасына сәрф едилмиш вәсаитдән бир нечә дэфә артыг олачагды. Сумгајыт кимја мөһсуллары истәһсалыны, 15 дэфә артырмалы иди.

Бундан сонра ССРИ Назирләр Советинин кимја үзрә дөвләт комитәсинин иштиракы илә Бақыда нефт-кимја комбинатынын технолоји проблемләри мүзакирә олунду. Орада 29 мәрузә динләнди. Фәридә Рүстәмбәјованын «Сумгајыт нефт-кимја комбинатларынын технолоји схеми вә әсас истәһсалатлары » һаггында мәрузәси бөјүк мараг доғурду. О, билдирди ки, комбинат үчүн ајрылмыш јер бәјәнилиб, лајиһәләшдирмә иши баша чатдырылыб, ону Азәрбајчан ССР Назирләр Совети 1959-чу илин 31октябрында тәсдиг едиб.

Нәһәнк нефт-кимја комбинатынын инша едилмәси трестә тапшырылды. Трест үмүмиттифаг тикинтисинин баш подратчысы олду. Бу фактын өзү бир даһа көстәрди ки, трест вә онун фәдакар әмәк коллективи учалмаға доғру кедир.

Өз варлығы әрзиндә чохлу заводлар тикиб учалдан трест иншаатчылары бу тапшырығы севинчлә гәбул етдиләр. Онлар инанырдылар ки, јени вә мүрәккәб тикинти саһәсиндә өзләринин габилитәтләрини даһа күчлү нүмајиш етдирәчәк, истәдад вә ишкүзарлыг кејфијәтләрини даһа тәзә тәрздә көстәрә биләчәкләр. О заман трестә сағлам зәкасы вә јүксәк инсани кејфијәтләри олан Мәзаһир Абдуллајев башчылыг едирди. О, коллективин севинчинә шәрик чыхмагла јанашы бу ишин мүстәсна

мәсулијјетли олмасына да чидди диггәт јетирмәји лазым билди.

Трестин мүтәхәссисләри о заман баш мүһәндис олан Рәһим Сәлимзадәнин рәһбәрлији илә бөјүк ишә әввәлчә лајиһә илә таныш олмагдан вә лајиһәчиләрлә көрүшләр кечирмәкдән башладылар. Мәлум олду ки, комбинат ән учуз баша кәлән база үзәриндә јарадылачаг, Гарадаг вә Сижәзән газ-бензин, һабелә Бакы нефтајырма заводларынын мәһсуллары зәмининдә 300-ә гәдәр јени мәһсул истәһсал едәчәкдир. Мәһсул истәһсалы үч комплексдә апарылачагды, бунлардан һәр бири үчүн јарадылачаг објектләр групу конкрет вахтларда тикилиб истисмара вериләчәкди.

Иншаатчыларын лајиһә мүәллифләри вә сифаришчи олачаг тәрәфин нүмајәндәләри илә ишкүзар көрүшләри сәмәрәли олду. Бурада биркә сәјлә комбинатын схеми хејли дәгигләшдирилди. Лајиһәчиләр тикинтидә ишләдиләчәк иншаат материалы вә конструијаларын сајыны 400-450 адда мүәјјән етмиш, ара гурғулара, әрази сәтһиндән истифадәјә чох сәхавәтлә јанашыб ифратчылыг етмишдиләр. Иншаатчы мүһәндисләр әмәли тәчрүбәдән топладыглары зәнкин сәриштәјә әсасланыб белә һесаб едирдиләр ки, јени нәһәнкин тикинтиси күчлү машын-механизмлә апарылачаг вә мүасир тикинти материалларындан баша кәтириләчәкдир. Бу мүлаһизәләрә әсасән онлар тәклиф едирдиләр ки, тикинтинин әмәлијјаты бир гәдәр садәләшдирилсин, кәстәрилән номенклатура гисмән ихтисар едилсин, ара објектләрин пәрәкәндәлији ләғв едилсин. Лајиһәчиләр бир сыра ара гурғулары лајиһәдә бирләшдирдиләр, ихтисар апардылар, анбар биналарынын јарадылмасында дәјишикликләр етдиләр.

Бүтүн бунлардан сонра 168 гектар саһө үзәриндә 130 гурғусу олачаг комбинатын дүрүстлөшдирилмиш макети һазырланды. Иншаатчылар комбинатда көрөчөкләри ишин үмуми һәчмини мүәјјән етдиләр, буна әсасән гүввә топламаға башладылар, илк вәсаити алмаг мәсәләсинин һәллинә киришдиләр. Ашкар едилди ки, 7 ил әрзиндә Сумгајыт сәнаје рајонунда јарадылачаг бүтүн объектләрдән өтрү газылыб туллана чаг торпаг ишинин 61 фаизи комбинат тикинтисиндә көрүлөчөк. Шөһөр сәнајесинин јарадылмасына сәрф едилөчөк бетон вә дәмбир-бетон мәмулатынын 30 фаизи, техноложии аваданлыг гурашдырылмасынын 50 фаизи комбина-тын пајына дүшөчөкдир.

Белә үмуми програм мүәјјән едиләндән сонра трест өз тәркибиндә јени 19 нөмрәли тикинти идарәси јаратды, она Чәмил Гулијевии рәис, һүсәјн Гасымову баш мүһәндис тәјин етди. Сонра 4 вә 6 нөмрәли гурашдырма идарәләриндә сантехник аваданлыг гурашдыран, һабелә електрик иши апарачаг бригадалар тәшкил етди.

1960-чы илин јанвар ајында ССРИ Дөвләт Комитәси комбинатда биринчи нөвбәдә инша едилөчөк объектләрин јарадылмасы үчүн 26 милјон манат вәсаит бурахды. Бу заман чарии иш лајиһәләри дә артыг һазыр иди. Бунлара әсасән газы фраксијалара ајырачаг гурғу илк объект олмалы вә онун 1961-чи илдә истифадәјә верилмәси баша чатдырылмалы иди.

Бунлара бахмајараг комбинатын тикинтисинә һәлә дә башланмамышды. Республика Халг Тәсәррүфаты Шурасынын нефт емалы вә кимја сәнајеси идарәси иши кечикдирирди. Јени комбината мүдир тәјин олунмамышды ки, бу да сифаришчинин конкрет субјектинин олмамасы дәмәк иди. Илк гурғу

ишә дүшәндән сонра изобутанын е`малында изобутилен алынмалы иди ки, бунун үчүн сәһв олараг 1963-чү илдә гурғу һазырланмасы нәзәрдә тутулмушду. Белә уҗғунсуз һаллар оператив һәлл олунмурду.

Белә биканә мүнәсибәт шәһәрдә чидди нараһатчылыг доғурурду. Тәсадүфи дежилди ки, «Коммунист Сумгаита» гәзети өзүнүн 17 феврал 1960-чы ил тарихли 20-чи нөмрәсиндә Азәрбајчан ССР Халг Тәсәррүфаты Шурасынын сәдри Сүлејман Вәзирова ачыг мәктәб дәрч етмишди. Мәктубда 1960-чы илә бөјүк әмәк нүмунәләри илә кәлмиш Сумгајыт зәһмәткешләринин бундан сонра да фәдакарлыг кәстәрмәк әзминдә олдуглары сөјләнилир, онларын комбинатын тикинтисинә бәсләнилән сојуг мүнәсибәтдән нараһат олмалары билдирилирди. Бундан бир гәдәр сонра јени тикиләчәк комбинатын илк директору бу вәзифәјә тәјинат алмышды. Рзагулу Ағасијев артыг фәалијјәтә башламышды.

1960-чы илин икинчи рүбү нефт-кимја комбинаты тикинтисинин башланғычы олду. Април ајында комбинат үчүн ајрылмыш саһил боју саһәјә илк экскаватор чыхды. Бу машины тәчрүбәли механизатор Васили Сорокин идарә едирди. Бундан икичә күн сонра Василинин газдығы илк корпусун өзүлүнә биринчи олараг бәнна Имамверди Вәлијев даш дүзмәјә башлады. Кәнчәли Кәнчәлијев илк һөркү дашларынын арасына биринчи олараг бетон һоррасы төкдү. Бү иши бетончулар бригадаларынын үзвләри давам етдирдиләр.

Илк гурғунун тикинтиси һәвәслә давам етдирилирди. Онун әтрафында башга иш саһәләри дә јарадылырды. Бу саһәләрә бир-биринин ардынча адамлар, машинлар кәлир, иш аләтләри, иншаат

материалы вә мұхтәлиф ләвазимат дашынырды. Гәзетләр бу барәдә шад хәбәрләр дәрч едирдиләр.

Комбинатын саһәсиндә иш гәйнайырды. Механизаторларын дәстәләри кәләчәк гургуларын өзүл јерини газырдылар. А.Новрузовун башчы олдуғу бетончулар бригадасы башланмыш олан тикинтинин бүнөврәсини мөһкәмләтмәјә киришмишди. «Трассеспестрој» адланан идарәнин коллективи нәһәнк мејданчаја мұхтәлиф сәмтләрдән јоллар чәкирди. Саһә рәиси Ләтифовун коллективи јемәкхана бинасыны һазырлајырды. Муса Өмәров вә Иван Ламзинин башчылыг етдикләри бригадалар синтетик каучук заводундан јени иншаат мејданчасына 1500 метр узунлуғунда електрик хәтти чәкирдиләр. Буна Фјодор Красичковун башчылыг етдији гурашдырычы-лар бригадасы көмәк едирди.

Бунунла белә ишин биринчи мәрһәләсиндә бәзи чәтинликләр дә олурду. Мәсәлән, саһәјә гыса мәсафәли дәмир јолу чәкилмәсини истәмәјәнләр варды. Нә јахшы ки, о заман республика Халг Тәсәррүфаты шурасынын тикинти идарәсинә рәһбәрлик едән Мәммәдәли Аббасов һәмин ишин фајдалы олдуғуну тез дәрк етмишди вә 9 мај 1960-чы илдә 204 нөмрәли әмр вермишди ки, мүвәггәти дәмир јолу хәтти чәкилсин вә бундан өтрү 1500 шпал һазыр едилсин.

Ишләрин һәлә башланмадығы боз дүзәнликләрдә кәнч кеодезија мүһәндисләри Саләһ Рзајев вә Рамиз Ахундов өлчү-бичи апарырдылар.

Нәһәнк тикинтинин биринчи мәрһәләси 1960-чы илә гәдәр олан дөврү өһатә едирди. Буна Чәмил Гулијев рәһбәрлик едирди. 19 сәјлы баш подрат идарәсинин бу кәнч рәиси илк күндән иншаатчыларын фәалијәтини мөһарәтлә әлағәләндирир, саһәләрдә әмәјин тәшкилинә, материалын ишләдилмә-

синә вә вахт амилинә шәхсән башчылыг едирди. 19 сәйлы идарәнин коммунистләри М.Һагвердијев илк партија тәшкилатынын катиби сечмишдиләр. Оун тәшәббүсү илә әмәк руһ жүксәклији јарадылыр, нөгсанлар оперативликлә арадан галдырылырды.

Кәләчәк комбинатын директору Р.Ағасијев дә чидди фәалијјәтә башламышды. О, сифаришчи идарә апараты тәшкил етмәк, аваданлыг алмаг, иншаатчыларла лајиһә мүәллифләринин һәмәһәнк фәалијјәтини тәнзим етмәк сәһәсиндә гәјнар енержи сәрф едирди.

1960-чы илин биринчи јарысы баша чатан заман комбинатын әразисиндә газы фраксијалара ајырачаг гурғунун тикинтиси илә јанашы беш сексијалы су доландырачаг систем-градириг гурашдырылырды, амбар, јемәкхана биналары инша едилирди. Бир нөмрәли истилик-електрик мәркәзиндән комбината бухар өтүрмәк үчүн естакада чәкилирди. Чәјранбатан дәрјачасындан јени сәнајә мәркәзинә су көмәри узадылырды. Сумгајыт чајы үзәриндә гурулачаг көрпүдән өтрү Забратдан метал конструксијалар дашынырды.

Бүтүн бу фәјдалы ишләр, тәәссүф ки, һәлә әсл сүр`әт ала билмир, мүәјјән едилмиш чәдвәл вахтындан керидә галырды. Иш белә кәтирмишди ки, трест о заман синтетик каучук, суперфосфат заводларында күчлү сехләр группуну тәһвил верирди. Кимја заводунда јени минерал јағы истехсалаты сынагдан кечирилирди. Шүшә заводунун үч илкин сехләрини инша едирди. Бунунла јанашы мәнзил тикинтиси планыны мүтләг јеринә јетирмәјә хејли гүввә ајрылырды, јардымчы идарәләр дә гүввәләри парчалајыб пәрәкәндәлик етмишдиләр. 6 нөмрәли гурашдырма идарәси 7 объектдә иш апарырды.

Тәһһизат ишләри нормал кетмирди. Монолит бетон, мүхтәлиф диаметрли арматурлар чатышмырды. Дәмир-бетон мөмулаты заводу бир чох јени вә ири конструијалар һазырлаја билмирди. Тикинтинин һәчми вә сүрәтилә заводун техники базасы арасында ашкар ујғунсузлуг јаранмышды. Бу сәбәбдән трест габаритли аваданлығы Рубежан вә Тихоресдән алырды вә тәбии олага онлары вахтында иш саһәләринә чатдыра билмирди.

Бунларын нәтичәси иди ки, шәһәрдә әсаслы тикинтијә ајрылмыш вәсаитдән јарым ил әрзиндә чәми 29 фаиз истифадә едилмишди.

Бу һал республикада кимја мөһсуллары истәһсалы үзрә план тапшырыгларынын кәсирдә галачағы горхусу төрәдирди. Белә вәзијјәтә кәрә Азәрбајчан КП Мәркәзи Комитәсиндә, Халг Тәсәррүфат Шурасынын мүвафиг идарә башчылары вә трестин мүдири Мәзаһир Абдуллајев мөзәммәт едилмишди.

Бундан сонра бә`зи хырда тәдбирләр кәрүлсә дә ишләрдә әсаслы дөнүш јаранмады. Сентјабр ајынын 6-да «Бакински работчи» гәзети бу мәсәләјә баш мәгалә һәср етди. Орада керилијин сәбәбләри тәһлил олунду, зәрбәчи темп кәтүрмәк үчүн комплекс тәдбирләр кәрмәјин јолу кәстәрилди.

Белә вәзијјәтин дүзәлдилмәси үчүн тәдбирләр кәрүлдү. Бир нечә саһәјә ики нөвбәли иш тәшкил олунду, бунларда 29 күчлү прожектор гојулду. Иншаатчыларын техники тәһсилини артыран гыса мүддәтли курслар тәшкил олунду. Тикинти-гурашдырма идарәләринин мадди вә техники базалары хәјли мөһкәмләндирилди.

Илин сон рүбүндә иншаат ишләриндә дөнүш јаранды. Буну давам етдириб мөһкәмләндирирмәк мәгсәдилә Азәрбајчан КП МК-да бөјүк кимјанын

инкишафына јардым комитәси тәшкил олунду. Комитә 1961-чи илдә өзүнүн илк ичласыны Сумгајытда кечирди. Бу заман ашкар едилди ки, ССРИ Али Советинин бешинчи чағырыш алтынчы сессиясы өлкәнин 434 тикинтисини хүсуси әһәмијјәтли тикинти е`лан едиб. Бунлардан биринчиси Сумгајыт нефт-кимја комбинаты иди. Буну нәзәрә алараг республика һөкүмәти комбинатын тикинтиси үчүн нәзәрдә тутулан вәсаити ики дәфә артырды.

Бу саһәдә тикинтијә һамилик етмәк тәшәббүсү дә мүдафиә олунду. Өлкәдә биринчи олараг бутан групу сехләрини зәрбәчи комсомол тикинтиси е`лан етмиш кәнчләрин билаваситә көмәји илә комбинат тикинтисиндә дә комсомол гәраркаһы јарадылды. Гәраркаһда А.Шалганов илк рәис сечилди. Шәһәр партија тәшкилатынын онунчу конфрансы бу һамилик һәрәкатыны бәјәнди. Нефт-кимја комбинаты артыг үмумиттифаг зәрбәчи тикинтиси олду.

Зәрбәчи тикинтинин гәраркаһы комсомол тәшкилатлары илә бирликдә иш нормаларына јенидән бахдылар вә һәр саһәдә мүтәрәгги үсуллара кечмәји тәтбиг етдиләр.

Нәһәнк комбинатын тикинти объектләри чоһалырды. 18 метр ени вә 200 метр узунлуғу олан мәркәзи материал амбары саһәсиндә фермалар гурашдырылырды. Орада Н.Һәсәновун башчылыг етдији бригада һәвәслә ишләјирди. Реакент тәсәррүфатынын јарадылмасы үчүн 12 әдәд ири һәчмли чән гурашдырылырды. Идарә бинасынын һөркүсү сүр`әтлә давам етдирилирди. һавасоручу стансијадан өтрү бүнөврә һазырланырды. Газы фраксијалара ајырачаг гурғуда ишләр артыг үчүнчү мөртәбәјә чатдырылмышды, орада он әдәд сүтунун гурашдырылмасы башланмышды.

Дәниз саһилиндә јерләшән тәмизләјичи гурғу јарадылан саһәдә гызғын иш кедирди. Орада үч бригада ики әдәд илк чән үчүн бүнөврә һазырлајырды. Комбинатда механики тәмир заводу тикилмәли иди. Кәләчәкдә һәмин завод Загафгазија сәнајә зонасынын сифаришләрини дә өдәјәчәкди. Шәриф Ағасијевин дүлкәрләр бригадасы орада 416-чы корпусу һазырламаға башламышды. Шәриф Хызы рајонунун дағлар зирвәсиндә јерләшән Дағгушчу кәндиндән Сумгајыта кәлмишди. Синтетик каучук вә суперфосфат заводларынын тикинтисиндә јахшы иш тәчрүбәси топлајан Шәриф кәнчләр бригадасы тәшкил етмишди.

Бүтүн чидди-чәһдләрә бахмајараг тикинти ишләри һеч дә гәнаәтләндиричи сәвијјәдә апарылмышды. Арматур мөфтилләри олмадығы үзүндән бухар кәмәрләриндән өтрү естакада чәкилиши дајандырылмышды. Монолит бетон чатышмыш, саһәләрдә иш јубадылырды. Илк гурғуда күнч карнизләри гојулмурду. Дәмир-бетон һиссәләр бәзән лајиһә өлчүләри илә дүз кәлмирди. Бетон дашынаркән мөһлулун сүзүлүб јолда дағылмасына дөзүлүрдү, техноложии кәјфијјәт итирилирди.

Комбинатын мүдиријјәти дә лазым олан аваданлығын алынмасыны вә вахтында тикинти саһәләринә чатдырылмасыны тәмин етмирди. Мәсәлән, газы фраксијалара ајырачаг гурғудан өтрү 370 мин әвәзинә 104 мин манатлыг, јүнкүл јанан маддәләр сехи үчүн 800 мин јеринә вур-тут 3400 манатлыг аваданлыг өлдә етмишди.

Белә вәзијјәтдә, гәрибә олса да тикинти гурашдырма идарәләринин башчылары чох да дәрин һәјачан кечирмирдиләр. Планла мүәјјән едилмиш тапшырығы 813 мин әвәзинә чәми 295 мин манат, јәни 29 фаиз јеринә јетирән 6 нөмрәли гурашдырма

идарәсинин рәиси һүсејн Фәрәчов өзүнү сакит апарыр, ичласларда вәдләр верирди. Идарә ишчиләри, мүнәндис, техникләр сүст ишләјирдиләр. Трестин рәһбәрләри, онун бөјүк аппаратынын мütәхәссис ишчиләри заһирән әсәби көркәм алсалар да, чыхыш јолу тапмаға киришмирдиләр. Онлар сәһәләрдә олур, ишин гејри-нормал вәзијјәтиндән һиддәтләнир, сонра бир-ики адамы мәзәммәт едиб кедирдиләр.

Бу арада Сумгајыт шәһәр комсомол тәшкилатынын алтынчы пленуму олду вә бөјүк кимјанын јарадылмасында комсомол тәшкилатынын вәзифәләри мütәкирә олунду. Орада трест комсомол комитәсинин катиби Алмаз Чәфәрли чыхыш едиб тикинти апаран идарә башчыларынын мәс`улијјәтсизлијини, онларын һеч дә доғру олмајан рапорт вермәк әмәлләрини, тәсәррүфат органларында јаранмыш хатирчәмлик овгатыны дәлил-сүбутларла кәскин тәнгид етди. Чәфәрли кәнч иншаатчы мүнәндис иди, иши јахшы билир, ишләјән зәһмәт адамына һәмишә һавадар чыхырды.

1961-чи илин сон кварталы башланмышды. Москвада Сов. ИКП-нын XXII гурултајынын чағрылачағы барәдә мәтбуатда хәбәр дәрч олунмушду. Гурултај шәрәфинә јарышма башланмышды вә хејли јени әмәк гәләбәләри газанылырды. Республикамызын Москваја көндәрдији гырмызы китабында 135 мütәссисәнин ады јазылмышды ки, онлар өһдәликләри вахтындан әввәл өдәмишдиләр.

Сумгајытын әмәк коллективләри дә бу һәрәкатда иштирак едирдиләр. Шәһәрин енеркетикләри, металлурглари вә кимјачылары јахшы ишләјирдиләр. Полад истәһсал едәнләр 1958-чи илә нисбәтән 68

фаиз артыг мѣһсул верѣ билмишдилѣр, етил спирти, сулфанол истѣһсалы 108-109 фаизѣ јүксѣлдилмишди.

Бунунла белѣ республикада һѣлѣ дѣ керидѣ галан вѣ бјтјн јмуми ишлѣри лѣнкидѣн саһѣлѣр вар иди. Бунлардан бири ѣсаслы тикинти иди. Бу сѣбѣбдѣн бир сыра мјһјм истѣһсалат саһѣ вѣ сѣхлѣри вахтында истифадејѣ верилмирди. Сумгајытын нефт-кимја комбинатынын тикинтиси дѣ белѣчѣ кечикдирилир, гоншу заводларын ишинѣ мѣнфи тѣ`сир кѣстѣрирди. Республика Назирлѣр Совети бир даһа мѣчбур олмушду ки, бу иш јзрѣ ѣвѣлки план тапшырыгларыны дѣјишдириб онларын вахтыны узатсын.

1961-чи илин сентјабрында Азѣрбајчан КП-нын XXV гурултајы олду. Орада нјмајѣндѣлѣрин диггѣти тикинтинин вѣзијјѣтинѣ чѣлб олунду, тѣ`чили тѣдбирлѣр кѣрјлмѣси ирѣли сјрјлдј. Бундан сонра јенидѣн компанија башланды. Илк бурахылыш объектинин мјрѣкѣб ѣмѣлијјатлы ишлѣри сјр`ѣтлѣндирилди. Гурғу 40 метр учалыгы чатдырылды. Ири сјтјнларын һавада гајнаг едилмѣси ѣјрѣнилди. Иншаатчылары вѣ кѣлѣчѣк нѣһѣнкин ишчи гјввѣсини раһат дашымаг, һабелѣ шѣһѣрлѣ јаранмагда олан тѣзѣ сѣнајѣ рајонунун ѣлагѣсини јахшы гура билмѣк јчјн трамвај хѣттинин чѣкилишиндѣ сјр`ѣтли темп јаранды.

Тѣѣссјфлѣр олсун ки, баш подратчы ихтијарына малик олан 19 нѣмрѣли тикинти идарѣсинин рѣһбѣрлѣри ири мигјаслы вѣ бѣјјк һѣчмли ишлѣр һѣч дѣ һѣмишѣ дјрјст гижмѣт верѣ билмирдилѣр. Идарѣнин баш мјһѣндиси һ.Гасымов вѣзијјѣти јахшылашдырмаг барѣдѣ сѣмими вѣдлѣр верир, онларын ичрасы заманы исѣ кјзѣштлѣрѣ кедирди.

Ишлѣрин белѣ кедиши зѣһмѣт мејданыны хѣјли даралдыр, тез-тез бошдајанмалар јарадырды. Бу

сәбәбдән иди ки, бухар өтүрүчүсү үчүн чәкилмәкдә олан естакададан өтрү 446 дәмир-бетон чәрчивәнин жалныз 145-и өз јеринә гојулмушду. Заводун директору А.Аббасов билмәк истәмирди ки, белә темп вахт амилини позур.

Нәһәнк тикинтинин сәпәләнмиш мүхтәлиф объектләриндә он тикинти-гурашдырма идарәләриндән олан гүввәләр, механизасија вә нәглијјат конторларынын ишчиләри ишләјирди.

Бунларда чәми 300 нәфәр ишә чыхан олурду. Кадр чатышмамазлығы ачыг һисс едилирди. Тикинти трестинин о заман кадрлар шә`бәсинә рәислик едән Зәби Абдуллајевә ирад тутурдулар ки, пешәкар бәнналар, иншаатчы мүһәндис вә техникләр, гәјнагчылар тапмагда ләнк һәрәкәт едир.

Доғрудан да бу иш саһәсиндә оперативлик, чәлд тәдбир көрмәклик зәиф иди. Лакин башга мүһүм бир чәһәт дә вар иди. О заман тәсдиг олунмуш баш плана көрә Сумгајытда 180 мин әһали олмалы иди ки, бу континкент артыг вар иди. Буна әсасән шәһәр Советинин ичракому кәнардан кәлмә адамлары паспорт гәјдијјатына алмырды. Бу шәраитдә кадр шә`бәси аталар мäsәлиндә дејилән «Бүтөвү кәсмә, јарыма дәјмә, дојунча је» вәзијјәтиндә галмышды.

1959-1962-чи илләр әрзиндә республикада 40 сәнәје объекти истифадәјә верилдији һалда, комбинатын илк гурғусу һелә дә тамамланмамышды. 1962- чи илин 8 ајы әрзиндә бу мägсәд үчүн ајрылмыш вәсаитдән 55 фаиз истифадә олунмушду.

Белә вәзијјәтдән тезликлә чыхмағы вачиб едән даһа башга чәһәтләрдә дә варды. Нефт-Кимја Проссесләри Институтунда о заман јени ихтиралар едилмишди. С.Мәһдијевин, В.Әлијевин, Р.Исмајыловун рәһбәрлијилә тәзә кимјәви маддәләрин тез вә учуз алынмасы методлары ишләниб һазырланмышды.

Бунларын кәләчәк тәлеји комбинаты көзләјирди. Өлкәнин игтисади мәнәфеји, онун бејнәлхалг әлагәләри дә тәләб едирди ки, республикамыз тезликлә бол кимја мәнсуллары версин.

Беләликлә бүтүн тәләб вә чағырышлар комбинат тикинтисини гәти олараг ирәлиләтмәји гаршыја гојмушду. 1963 - чү ил бунлара чавабла башлады. 19 январда Лүғанск вә Северодонеск иншаатчы вә гурашдырычыларынын нәчиб бир тәшәббүсү барәдә Сов. ИКП МК, ССРИ Назирләр Совети вә УИҢИ Мәркәзи Шурасынын гәрары ашкар олмушду. Украјна иншаатчылары кимја объектләрини вахтындан әввәл һазыр едиб истифадәјә вермәјә чағырылдылар. Сумгајыт иншаатчылары буна чаваб олараг 1963-чү ил үчүн өһдәлик гәбул етдиләр. Буна әсасән пиролиз гурғусу һазыр едилмәли иди. һәммин гурғу системинә алты пиролиз печи, үч түстү борусу, ики сојудучу, бир вә ики нөмрәли харичи гурғулар дахил иди. Трест бу ишләрә 1600 нәфәр ишләјән чәлб етмишди.

Республика комсомол тәшкилаты да зәрбәчи тикинтинин гәраркаһында мүбаризлији күчләндирирди. Азәрбајчан ЛККИ МК катиблијинин гәрары илә 11 декабр 1962-чи илдә Мүзәффәр Күлүмов гәраркаһа рәис тәјин едилмишди. Бакы комсомол тәшкилатында јахшы тәчрүбә мәктәби кечмиш Күлүмов тәшәббүсчү вә зирәк тәшкилатчы кејфијәтләринә малик иди.

Күлүмовун тәклифилә гәраркаһ өзүнүн тәшкилат гурулушуна јенидән бахды. 1960-чы илдә јарадылмыш вә 40 нәфәрә гәдәр фәал бирләшдирән комсомол прожектору кичик гәраркаһынын фәалијјәти дајандырылды, бу вәзифә бирбаша зәрбәчи тикинтинин гәраркаһына верилди.

Иш саһәләри вә тикинти идарәләриндә кәнчләрин зәрбәчи дәстәләри тәшкил олунду.

1963-чү ил трест коллективинин фəалијјетиндə уғурлу олду. Һəмин илин 13 јанварында республика тикинти Назирлији 153 нəмрəли əмри илə трестин тəркибиндə 13 нəмрəли тəзə тикинти идарəси јаратмышды. Һəмин илдə Совет Иттифагында илк дəфə олараг Азэрбајчан бору прокаты заводунда боруларын учларыны галынлашдыран сех истифадејə верилди. Трест өзү комбинатын əразисиндə бетон һазырлајан завод јаратды вə ијул ајында онун биринчи һиссəсини ишə бурахды.

Бунлар трестин сəlнамəсиндə јадда галан ишлэр иди.

Бүтүн бу тəдбирлэр ишин сүр`əтини артырды. Иншаатчы-гурашдырычы коллективлəri јахшы ишлэјирдилэр. 14 нəмрəли тикинти идарəсинин 9 бригадасы комбинатда мэркəзи завод лабораторијасынын бинасыны тикирди. Онлар, һəм дə 286 нəмрəли гурғудан өтрү бүнөврə һазырлајырдылар, хлорһидрин сехини инша едирдилэр. Г.Гулијев, Б.Ағажев, М.Мехбудова, В.Гришин иш вахтында сəмэрəли истифаде едиб, уча каркасларда јығма дəмир-бетон һиссэлəрини гурашдырылмасыны сүр`əтлə апарырдылар. Бахыш Шабановун башчылыг етдији 35 нəфэр кəнч харратлар бригадасы тэмизлэјичи гурғу саһəсиндə план тапшырыгларыны вахтындан əввəl јеринə јетиридди. Електриклэр азот вə оксикен сехлəринə кэркинликли јерүстү енержи хəтлəri дүзүб бағлајыр, трансформаторлар гурурдулар. Илк гурғунун јанында Рафиг Мəммədов вə Паша Пашажев автоматик идарə олуначаг јағ ачарыны истифадејə һазырлајырдылар.

Трестин јардымчы идарэлəri дə темп кəтүрмүшдүлэр. Тикинти мејданчаларына јени типли өртүк вə дивар панеллəri, тахта гəлиблэр, кəрпү алты лəвһелэр кəлирди. Иншаатчыларын кəмəјинə

күчлү галдырычы кранлар, экскаваторлар, булдозерләр, жүкүнү өзү бошалдан автомашынлар чыхырды. Нәглижат конторунда ишлөжөн 773 ишчини жарыдан чоху комбинат тикинтисинә жүк дашыырды. Сүрүчү Муса Пиријев, механик Сөһбәт бөјүк фәдакарлыг көстөирдиләр.

1963-чү илин сентјабрында иншаатчылар газы фраксијалара ајыран илк гурғу комплексиндә ахрынчы тамамланма ишләрини нәһәјәт баша чатдырдылар. Комбинатын мүдиријјәти биринчи тәсәррүфаты төһвил алды.

Ишләрин нормал кетмәсинә бахмајараг тикинти ишинин сәнајә усулу илә апарылмасы кими вачиб мәсәләләрә зәиф фикир верилирди. Трест үзрә һәр 100 мин манатлыг тикинти-гурашдырма ишинә орта һесабла чәми 300-400 куб метр дәмбир-бетон мә мулат сәрф едилирди. Габагчадан кәркинләшдирилмиш 18 метрлик балкалар, 24,30 метрлик тирләр төләб олундуғундан хејли аз һазырланырды. Дәмбир-бетон заводунда 6 мөһлул гарышдырандан јалныз үчү ишләјирди вә күн әрзиндә 700-750 әвезинә 200-250 кубметр мөһсул верирди. Бу сәбәбдән 200 әдәд «ПИКЛ» маркалы өртүк пилитәләри, 139 әдәд «БО-12» вә «БД-9» маркалы тирләр Минкәчевирдән алыныб дашынырды.

Әмәјин елми төшкили мәсәләси дә трестдә зәиф вә ашағы сәвијјәдә иди. ССРИ Назирләр Совети 10 август 1962-чи илдә өзүнүн 846 нөмрәли гәрары илә 1 октјабр 1962-чи илдән башлајараг тикинти – гурашдымада ишлөјәнләрә әмөк һаггы верилмәсинин јени гајдасыны тәсдиг етмишди. Иншаатчыларын әмөк һаггы артмышды. Бу амилдән истифадә едиб һәр ишлөјөнин әмәјини даһа сәмәрәли етмөк оларды.

Трестин әмөк вә әмөкһаггы шө`бәси, онун рәиси Николај Задоржны исә көһнә иш нормаларынын

чәрчивәсиндән чыха билмирди. Саһәләрдә мүтәрәгги иш методлары тәтбиг олунмурду, нарјад тәсәррүфаты јенидән гајдаја салынмырды. Белә вәзијјәтдән 14 нөмрәли тикинти идарәсинин рәиси А. Мазин истифадә етмиш вә сахта нарјад тәртиб етдириб В.Оһанесјан, С.Чулоқјан вә башгаларына артыг пул јаздырмышды. 19 нөмрәли идарәдә дә бу гајда узрә 19 мин манат вәсаит пайланмышды.

Иншаатчыларын әмәјинин мүһафизәси вә јүнкүлләшдирилмәси ишләри дә гәнаәтләндиричи дејилди. һәр ил гәбул едилән мүштәрәк мүгавиләләрдә бу мәсәләләрдән јахшы маддәләр јазылырды. Мәсәлән, бунлардан бириндә трестин мүдиријјәти өһдәјә алмышды ки, дәмир-бетон гурашдырылмасыны 92 фаиз, торпаг ишләрини 90 фаиз, суваг ишләрин 72 фаиз механикләшдирәчәк. Бу рәгәмләр трестин реал имканларындан олдугча узаг иди. Вә јухарыларын көзүнә јахшы көрүнмәк үчүн елан едилди. һәмкарлар тәшкилаты да буну билдириди, амма мүдиријјәтлә араны позмаг истәмирди. Чавабдеһлик, тәләбкарлыг күтләширди. Иш о јерә чатмышды ки, техники тәһлүкәсизлик тәдбирләри көрүлмәсинә лазым билиниб ајрылмыш 2930 манат вәсаитдән ил әрзиндә чәми 129 манат хәрчләнмишди.

Башга бир чәһәт дә варды. Комбинат тикинтисини лајиһәләшдирәнләр чох иш көрсәләр дә, мүәллиф мәсулијјәтиндән кәнарда дурурдулар. Азот-оксикен сеһиндә һава борусу бинанын ичәрисиндә гојулдугдан сонра лајиһәчиләр ону дәниз кәнарында гурмағы тәклиф етмәјә башламышдылар. Онлар бир нөмрәли сојудучу стансијанын тикинтиси үчүн һазырладылары сәнәддә бетон стаканларла дајагларын отурма дәринлији арасында 20 сантиметр фәргә јол вермишдиләр. 48 белә стаканын јенидән дүзәлдилмәсинә хејли әлавә вәсаит сәрф едилмәли

иди. 286-чы корпусда 450 мин кубметр бетон иши көрүлдүкдөн сонра лажһәдә чидди сәһвләр олдуғу ашкар едилмиш, ишләр дајандырылмышды. 51-54 нөмрәли корпусун техники сәнәдләрини һазырлајан Ставропол лажһәчиләри бүнөврәләрин отурма дәринлијини дүзкүн һесабламамыш, јерин маилли олмасыны нәзәрә алмамышдылар. Бу сәһвин дүзәлдилмәси үчүн бүнөврәнин дәринлији даһа бир метр артырылды ки, бу да 1300 кубметр әлавә бетон иши апармаға вә 22.800 манат артыг вәсаит хәрчләмәјә сәбәб олду.

Өлкәдә ән ири кимја очағы олачаг комбинатын лажһәсиндә гусурлара јол верилмәси мө`тәбәр органларда тәнгид едилмишди, амма нөгсанлар ләнк арадан галдырылырды. Комбинатын техники нәзарәт шө`бәси рәисинин мұавини Огтај Иманов, сантехник ишләринә нәзарәт едән Мүрсәл Маһмудов, техники аваданлыг гурашдырылмасына бахан Владимир Харабуров, тикинти ишләрини јохлајан М.Ағабеков һәлә өз вәзифәләри сәвијјәсиндә дура билмирдиләр. Белә вәзијјәтдән иншаатчылар әзаб чәкмәли олурдулар.

1963-чү илин 16 нојабрында Сумгајыт шәһәр партија тәшкилатынын XIII конфрасында трестин башчысы Мәзаһир Абдуллајев е`тираф етмәјә мәчбур олмушду ки, иншаатчылар коллективи тикинти-гурашдырма ишләри планынын өһдәсиндән кәлә билмәмишдиләр. Бунун сәбәбини о, јалныз лажһәчиләрин фәалијјәтиндәки кәсирләри вә комбинатын мүдиријјәти тәрәфиндән гејри-стандарт аваданлыг верилмәсилә изаһ етмәјә чалышмышды.

Трест бу вәзијјәтлә 1964-чү илә дахил олмушду. Илин лап әввәлиндә, январын 9-да Азәрбајчан КП-нын XXVI гурултајы олду. Орада ашкар едилди ки, өлкәдә тикинти ишләринә 1964-чү илдә 36 милјард

манат, 1965-чи илдә исә 39,5 милјард манат вәсаит гојулачағы планлашдырылыб. Һәмин мүддәт үчүн 5800 тикинти титул сјаһысына дахил едилмишди ки, бунлардан 40-а гәдәри трестимизин пајына дүшүрдү. Бу олдугча нәһәнк иш һәчми иди.

Гурултајын һесабат мә`рузәсиндә дејилмишди ки, Азәрбајчан кимја сәнајесинин мәркәзи олан Сумгајытда тикинти-гурашдырма ишләри һәм артырылмалы, һәм дә сүр`әтлә апарылмалыдыр. Буна мүвафиг олараг шәһәрдә кениш тәдбирләр планы һазырланырды. Әмәјин тәшкилини јахшылашдырмаг, истәһсалат мәдәнијјәтини јүксәлтмәк, иншаат ишинин технолокијасыны сәј`лә өјрәнмәк вә тәтбиг етмәк, подратчы идарәләрә тәләби артырмаг вә башга бу кими чәһдләр трестин ишләриндә хејли чанланма јаратды.

Јери кәлмишкән хатырладаг ки, о илләрдә трестин пешә тәһсили комбинатына Сона Атакишијева мүдирлик едирди, она Селезнјов көмәкчи тә`јин олунмушду. Бу очаг иншаатчыларын пешә усталығыны јүксәлтмәјә јахшы көмәк көстәрирди.

Комбинаты јарадан иншаатчылар фәдакарлыгла ишләјирдиләр. Бору-прокат заводунун тикинтисини апаран II нөмрәли идарәнин башчысы Осман Асланов-рәһмәтлик-үчүнчү саһәнин коллективини саһә рәиси Елдар Ибраһимовла бирликдә комбинатдакы һәмкарларына көмәјә кәндәрмишди. Бу коллективдә Р.Әлијевин бетончулар, В.Хитејевин дүлкәрләр, М.Фејзуллајевин арматурчулар бригадалары вар иди ки, онлар изобутилен корпусуну учалтмаға башламышдылар.

Иншаатчыларын Хырдалан гәсәбәсиндә јени лајиһә үзрә пивә заводу тикинтисиндән дә комбинат саһәсинә гүввә кәндәрилирди. 13 нөмрәли идарәнин

коллективи комбинатда ил әрзиндә 4 милјон 700 манатлыг иш көрмәји өһдәје алмышды. Бу коллектив сехләр арасы естакада хәтләринин чәкилишини, епихлорһидрин вә глицерин сехләринин тикинтисини баша чатдырачаг, тәмизләјичи гурғунун биринчи һиссәсини там истифадәје верәчәкди. Иван Харитоновун башчылыг етдији гурашдырычылар бригадасы, онун тәркибиндә Камил Абдуллајев вә Әли Әлијев жүксәк фәрди өһдәлик гәбул етмиш, вә билдирмишдиләр ки, октябрын сонуна кими иллик тапшырыглары јеринә јетирәчәкләр.

Бүтүн бунлар јахшы нәтичәләр вермәје башламышды. Комбинатда бир-биринин ардынча тикилиләр истифадәје верилир вә сынагдан уғурла кечирди. Шәһәрин чаван мүәссисәси олан шүшә заводунун инша едилмәсиндә дә јахшы сүр'әт јаранмышды.

Иншаатчыларын фәдакар әмәји лајигли гијмәт алырды. Онларын арасында 2 нәфәр республиканын әмәқдар иншаатчысы ады, 56 нәфәр исә ССРИ Али Советинин Фәхри Фәрманы илә тәлтиф олунмушду.

Илин сонунда, декабрын 28-дә Сумгајыт шәһәр партија тәшкилатынын XIV конфрансы олду. һесабат мә'рузәсиндә көстәрилди ки, иншаатчылар 24 истәһсалат саһәсини, 8 јердә ушаг бағчасы бинасыны, 3 мәктәб вә 20-јә гәдәр иашә объектини тикиб истифадәје вермишләр. Буна бахмајараг илин тапшырығы 88,6 фаиз өдәнилмишди. Кәсир әсасән кимја комбинаты тикинтисиндән јаранмышды. Буну нәзәрә алараг конфранс кимја мүәссисәләринин тикинтиси үзрә ихтисаслашма апарылмасы барәдә мәсәлә ирәли сүрдү. Нәзәрә алынды ки, тикинти-гурашдырма ишләринин һәчми артыр, онун технолокијасы вә структуру мүрәккәбләшир, идарә-едичилији чәтинләшир вә беләликлә бүтүн бунларын

вахтында вә уғурла һәјата кечирилмәси даһа бир трестин гүввәси дахилинә сығыша билмир.

Буна әсасән Азәрбајчан ССР Назирләр Совети 31 декабр 1964-чү илдә 808 нөмрәли гәрарла республика тикинти назирлијинә ичазә верди ки, Сумгајытда јени икинчи трест јаратсын. 1965-чи илин јанварында икинчи трест тәшкил олунду. һәмин илдә Сумгајытда евтикмә комбинаты јарадылды.

Бундан сонра биринчи трестин иш һәчми хејли азалды, даһа доғрусу нормал вәзијјәтә салынды. Трестин структуру јениләшдирилди, онун үмуми план тапшырығы мүәјјән едилди. Бу заман мә`лум олду ки, Сов. ИКП МК-нын пленуму «Сәнајенин идарә олунмасыны јахшылашдырмаг, сәнаје истехсалында планлашдырманы тәкмилләшдирмәк вә игтисади амили күчләндирмәк» барәдә чидди гәрар гәбул етмишдир. Пленумда мә`рузә едән А.Н.Косыкин билдирмишди ки, әсаслы тикинтидә чидди нөгсанлар вар. Гурғуларын ишә салынмасы мүддәтинин ләнкидилмәси, истифадәјә верилән мүәссисәләрин баһа баша кәлмәси, дөвләт вәсаитинин истифадәсиз галмасы вә даһа бир чох мөсәләләр өлкәни нараһат едир. Буна кәрә белә бир фикир ирәли сүрүлүб гәбул едилмишди ки, тикинти тәшкилатларынын фәалијјәти, һеч дә хәрчләнмиш вәсаитин мәбләгинә кәрә дејил, һазыр мөһсула кәрә, јә`ни, һәгигәтдә истифадәјә верилмиш заводлара, фабрикләрә, мәнзилләрә кәрә гижмәтләндирилмәлидир.

Трестин иншаатчылары һәмин мејарла ишләмәјә башладылар. 1966-чы илдә онлар шүшә заводуну истифадәјә вердиләр. 1968-чи илдә Абшерон нефтинин туллантыларындан полимер материаллар һазырлајан комбинаты тәһвил вердиләр. һәмин илдә трест әмәкчиләринә хидмәт едән тибб мәнтәгәси үчүн

и́ки мэртэбэси олан тэзэ бинаны истифадэ́е вердилэр.

Бүтүн бунлара бахма́жараг үмумэн республика-мызда јени истехсал ислаһаты зейф һэјата кечирилрди. План, малијјэ, истехсалат идарэлэри бригадаларын көтүрэк иш үсулундан аккорд системэ кечмэлэринэ лазымынча өһөмијјэт вермирдилэр.

Республикада гәрибэ бир биканәлик јаранмышды. Мәс`улијјәтсизлик, хатирчәмлик әһвал-руһијјәси бүтүн идарэлэри бүрүмүшдү. Белә вәзијјәтә артыг дөзмәк олмурду.

1969-чу илин ијун ајында Азәрбајчан КП МК-нын пленуму республика рәһбәрлијиндә дәјишиклик етди. һөјдәр Әлијев Мәркәзи Комитәнин биринчи катиби сечилди. Бундан сонра республика һөјатынын бүтүн саһәләриндә, хүсусән әсаслы тикинтидә күчлү чанланма башланды.

Чанланма вәзијјәти трестимизин тимсалында даһа ајдын көрүнүрдү. Трестин иш һәчми 1970-1975-чи илләр үчүн 153 милјон 200 мин маната, јә`ни бундан әввәлки беш илдәкиндән тәғрибән 45 милјон артыг олан мәбләғә јүксәлдилмишди. Трест 26 мүһүм истехсал объекти вә 136 мин 797 квадратметр мәнзил бинасы инша етмәли иди. Коммунал хидмәти тикилиләри үчүн 10 милјон манат, социал мәдәни-мәишәт биналарынын инша едилмәсиндән өтрү 10 милјон 900 мин манат вәсаит ајрылмышды.

О заман трестин тәркибиндә олан 9 тикинти идарәси үмуми иш һәчминин ичра едилмәсинә киришмишди. Онлардан һәр бири конкрет тапшырыг алмышды. Онларын ишләри јахшы кедирди. Бору прокаты заводунда оксикен стансијасынын кенишлән-дирилмәси әмәлијјатлары апарылырды. Суперфосфат заводунда илдә 450 мин тон моноһидрат мәһсулу һазырлајан истехсалат саһәси ишә бурахылырды.

Полимер материаллар комбинатында пенополистрол сехи сынаға верилірди. Сантехник заводунда кенишлөндирмө ишләри көрүлүрдү. Илдө 4,5 милјон әдөд мал һазырлаја билән үст трикотаж фабрики һәвәслә тикилирди. Хырдаланда мебел фабрики, ВАЗ автомобилләринә техники хидмәт көстәрән мәркәзи мөнтөгә, ири тәрәвәз амбарлары јагадылырды. Шамаһыда ики шәраб заводу, механики тәмир е`малатханасы јагадылырды.

Шөһрәт

Бир нөмрәли тикинти-гурашдырма трести јагадығы күндән бәри һәмишә бизим шөһрәт очағымыз олуб. Трест, һәр шејдән әввәл өзүнүн

чохшахэли фэалијјети илэ иншаатчы пешэсинин һәгигэтән әбәди вә шөһрәтли олдуғуну әмәли иш нүмунәләри илэ ачыг көстөрә билмишдир ки, бу да бир чох стереотип бахышларын арадан галдырылмасына әсаслы тәкан вермишдир.

Кизли дејилдир ки, әһалимиз иншаатын лазым олмасыны јахшы дәрк етсә дә, онун ағыр иш саһәси олдуғуну, һәмишә ачыг һавада апарылдығыны хатырлајыр. Бу сәбәбдән һеч дә һәр адам, хүсусән мүфтә һәјата алудә олан кәнчләр бу саһәјә ишләмәјә кәлмирләр. Трест мөһз бу анлајышы дүрүстләшдирәрәк инамла сүбут етмишдир ки, тикмәк, гурмаг, јаратмаг зәһмәт чәләнкидир, иншаат әсл һүнәр мејданыдыр. Трестин фәһләләри, мүһәндис, техникләри әзәмәтли завод корпуслары, јарашыглы имарәтләр, бәзәкли мәдәнијјәт вә мәишәт биналары учалтмагла сүбут едиб әјани көстәрмишләр ки, белә фәалијјәт үмүмән халга, онун тарихинә вә кәләчәк нәсилләрә хидмәт етмәјин ән јахшы нүмунәсидир. Белә шөһрәтләндирмәнин нәтичәси бу олмушдур ки, әһалинин үмуми тәркибиндә иншаат саһәсиндә ишләјәнләрин сајы Сумгајытда башга јерләрдә олдуғундан чохдур. Тәкчә 1971 вә 1972-чи илләрдә трестин өзүнүн иншаат мејданчаларына ишләмәјә кәләнләрин сајы 2585 нәфәр олмушдур.

Трестин ады тәкчә республикамызда дејил, онун һүдудлары харичиндә дә һәмишә сәсләнмишдир. Бу да тәсадүфи дејилдир. Иш бундадыр ки, трест кечмиш ССРИ мөканында үмумиттифаг әһәмијјәтли мүәссисә олуб, иттифаг мигјаслы ишләр көрүб, әлагәләр јарадыб, тәчрүбә мүбадиләләри апарыб, мүхтәлиф мөчлисләрдә иштирак вә чыхышлар едиб. Бунлар трести танытдырыб, она шөһрәт кәтириб.

Ашгабадда, онун ардынча Дашкәнддә туфанлы зәлзәләләр баш верәндән сонра шөһәрләрин

тәсәррүфатыны јенидән бәрпа етмәк лазым кәләндә, трест бу ишә күчлү иншаатчы дәстәләри кәндәрмиш, јерли әһали илә бирликдә тикинти-бәрпа ишләри апармышдыр. Трест иншаатчыларынын јахшы иши, хусусән Ајаз Мирзәјевин башчылыг етдији дәстәнин фәалијјәти орада һејранлыг доғурмушду. Газахыстанда хам торпаглары истифадәјә һазырламаг тәдбирләри башлананда трест ораја јүз нәфәрдән ибарәт габагчыл иншаатчылар дәстәси кәндәрмишди. Трестин фәдакар әмәк адамлары орада анбар биналары, механизасија мејданчалары тикмиш, бәзи јерләрдә јашајыш гәсәбәләри јарадылмасына көмәк етмишдиләр. Бешинчи дәрәчәли бәнна Әләскәр Аббасовун башчылыг етдији бригада тез вә кејфијјәтли ишинә көрә миник автомашыны илә мүкафатландырылмышды. Трест иншаатчыларынын бир гисминә зәрбәчи дөш нишаны, фәхри фәрманлар вә гијмәтли һәдијјәләр верилмишди.

Трестимиз, онун фәдакар әмәк коллективи белә фајдалы фәалијјәти илә өзүнә шөһрәт газандырмагла јанашы, һәм дә бүтөвлүкдә республикамыза башучалығы кәтирмишди. Тәсадүфи дејилдир ки, һиндистанда Биһилај металлуркија комбинаты тикән совет иншаатчыларынын арасында трестимизин бир груп мүтәхәссис нүмајәндәләри дә олмушдур. Бундан башга трестин 34 нәфәр мүтәхәссиси мүхтәлиф өлкәләрдә мүвәггәти олага ишләмишдир. Светлана Исабалајева һәштәрхан газконденсат комплексиндә, Сәһран Мәдәтов Кисловодскидә, Сәрдар Мәммәдов Түмәндә, Фәттаһ Нуријев Ливијада, Сәмәд Мусајев Иракда, Вәлијев Ханкәрәм Монголустаңда јүксәк сәриштә вә әсл вәтәндаш әхлагы кејфијјәтләр нүмајиш етдирмишләр.

Бунунла белә трест үмүмән Азәрбајчан тикинти мүәссисәси олуб. Онун фәһлә вә усталары Шамахи рәсәдханасы әмәкдашлары үчүн јашајыш гәсәбәси јаратмыш, Гызылбурунда мәдәнијјәт еви инша етмиш, Дәвәчидә малкөкәлтмә мәнтәгәси тикмиш, Мәрәзәдә, Абшеронда хејли иш көрмүш, һәтта Баки шәһәриндә мәнзил тикмишләр. Трестин иншаатчы кадрлары, онун тәһнизат идарәси вә бөлмәләри рајонларымызда фәрди тикинти апаран вәтәндашлара техники көмәк вә иншаат материаллары илә јардым көстәрмишләр.

Трестин бөјүк коллективи тикинтинин сәнајә үсули илә апарылмасына тез јијәләнә билмәси вә ишләмәси илә, иншаат вә гурашдырма әмәлијјатларыны говшаг апармагда көстәрдији зирәкли вә сәмәрәли чәһәтләри илә һамыдан даһа јахшы сүбут етмишдир ки, өвладларымыз јүксәк фәрди габилитәтә маликдирләр. Буну ССРИ Халг Тәсәррүфаты Наилијјәтләри Сәркисинә кәндәрилмиш Ағабала Заманов јахшы тәсдиг етмишди. Орада Заманов тикинти ишләринин сәнајә үсулу илә апарылмасы вә механикләшдирмәнин сирләри илә әтрафлы таныш олмушду вә сәфәрдән гајыдандан сонра хејли јенилик тәтбиг етмәјә башламышды. Бунун нәтичәси о олмушду ки, ики-үч пешәјә јијәләнәнләрин һәрәкаты артмыш, пешәкарлар, усталар вә онларын јен нәсли јетишмишдир. Белә кадрлар елә бу күн дә бизә шәһрәт газандырырлар.

Бу мејлә көстәрилән гајғы трестдә һәмишә јүксәк олмуш вә фајда кәтирмишдир. Буну трестин техники игтисади лабораторијасынын 1971-1975-чи илләр мүддәтиндә апардығы анализ јахшы көстәрир. Бурада мә`лум олур ки, бир бешиллик әрзиндә 1040 нәфәр фәһләјә јени пешә өјрәдилмишдир, 2379 нәфәрин ихтисас дәрәчәси јүксәдилмишдир, 10

нәфәр иншаатчы мүнәндис Москвада курсларда олмушдур.

Бу ишдә нефт-кимја комбинаты јаратмағын мүстәсна әһәмијјәти олмушдур. Комбинат бир нечә завода бәрабәр олан нәһәнк иди. Белә тикинти республикамызда илк дәфә апарылырды. Бурада ишләдилән материалларын, гурашдырылан конструксияларын әксәр һиссәси тамам јени, бир гисми харичдән кәтирилмә иди. Бунлар иншаатчы вә гурашдырычылардан јени сәриштә, ишә тәзә мүнәсибәт тәләб едирди. О заман һәтта габагчыл вә тәчрүбәли олан мүнәндисләр дә белә һесаб едирдиләр ки, комбинат гејри-ади бир институтдур ки, орада өјрәнмәклә имтаһан вермәк иши һәр күн паралел апарылып.

Комбинат вәтән техникасы вә дүнја елминин сон наилијјәтләри әсасында тикилирди. Бөјүк гурғулры, дәгиг чиһаз вә автомат машынлары истифадәјә һазырламаг үчүн биликли вә бачарыглы мүтәхәссисләр, сәриштәли вә ишкүзар кадрлар јетишдирмәјә дәрин еһтијач јаранырды. Бу мәгсәдлә трестдә курслар тәшкил олунурду, мүнәндис, техникләр тәчрүбә топламаг үчүн өлкәнин мүхтәлиф шәһәрләринә е`зам олунурдулар.

Нәһәнк комбинатын тикинтисинә өлкәнин бир чох дијарларындан көмәјә кәләнләр олурду. Трестин әмәк коллективи онларла мөһрибан әмәкдашлыг вә гаршылыглы үнсийјәт јарадыр, биркә ишләјирдиләр. Онлардан бә`зиләри Сумгајытда галдылар. Мүхтәлиф дилли вә мүхтәлиф јашда олан белә адамлар шәһәр әһалисинин сајыны артырмагла бир гәдәр мүвөгәти демографик чәтинлик јаратсалар да, кадр еһтијачымызы өдәмәјә көмәк олур, бејнәлмиләл овгат вәрдишләри долғунлашдырырдылар.

Јери кәлмишкән дејәк ки, бејнәлмиләлчилијә инди чүрбәчүр јозум верәнләр пејда олмушлар. Әслиндә исә бу һал үмүмбәшәри просесдир. Нә јахшы ки, трестин зәһмәт адамлары бу мәсәләдә јад мејлләрә гошулмамышлар.

Трест өз варлығы әрзиндә јүзә гәдәр мүәссисә илә кадр мүбадиләси апармышдыр. Республиканын али тәһсил очагларындан мүһәндисләр Сумгајыт политехник техникумундан техникләр дә вәт вә гәбул олунмушдур. Еһтијат әмәк гүввәләри системиндә јарадылан вә трест үчүн фәһлә һазырлајан 7 нәмрәли техники пешә мәктәби дә бу ишә кәмәк етмишдир. Бу просес үмүмән коллективи хүсусән онун тәркибиндә олан һәр бир фәрди даһа јахшы формалашмаға стимул јаратмышдыр.

Бу мәсәләдә трест коллективинин сәмәрәләшдиричиләр вә ихтирачылар јетишдирмәси дә әһәмијјәтли олмушдур. Бунлардан бә`зи нүмунәләри јада салаг: сырави фәһлә Ингилаб Меһдијеви тикинти идарәсиндә бригадир тә`јин етмишдиләр. Бригада күндәлик иш тапшырығыны вахтында вә јүксәк кејфијјәтлә ичра едирди. Ингилаб көрүрдү ки, даирәви өзүлләр гојуланда онларын гәлибләрини тахта кәмәрлә бәркидирләр. Бу һал ону чох дүшүндүрүрдү. Аз сонра о, гәлибләри мәфтиллә бәркитмәји ирәли сүрдү. Сынаг вә һесабламар кәстәрди ки, бу јол илә көрүлән тәдбир ишин сүр`әтини артырыр, һәфтәдә дөрд куб метр тахта материалына гәнаәт олунур. Меһдијев о заман дејирмиш ки, динч јашамаг, охујуб өјрәнмәк лазымдыр ки, гәдирбилән вә фәдакар оласан.

Санитар-техники аваданлыг гурашдыран мүһәндис вә техникләр ајрыча винепласт борулар ичад едиб һазырламаға башламышдылар. Онлар даһа сонра вентилјасија, газ вә һава јолларындан

өтрү аваданлыг бурахырдылар. А.Кәримов, О.Дубинин, С.Сүлејманов чилинкәр вә гајнагчы пешәләринә јахшыча јіјәләнмишдиләр вә лазым кәлдикдә чох тәрәфли әмәлијатлар апара билирдиләр.

Бунларын нәтичәләри һәмишә фәрәһли олуб. Тәкчә 1965-1970-чи илләр әрзиндә јалныз 10-18 сәмәрәләшдиричи тәклифдән 2 милјон 774 мин манат мәнфәәт алынмышдыр. Ондан сонракы даһа бир беш илдә 557 сәмәрәләшдиричи вә ихтирачы тәклифләрин тәтбигиндән 4 милјон маната гәдәр хејир әлдә едилмишдир. Бу һәрәкатын мәдәни-мәнәви дәјәрләри исә өлчүјә кәлмәз дәрәчәдә јүксәк олмушдур.

Трестин чохсајлы нүмајәндәләри республикамызда вә иттифаг мигјасында кечирилмиш мөтәбәр јығынчагларда апарылмыш тәдбирләрдә һәмишә фәал иштирак етмишләр.

1963-чү илин феврал ајында Сумгајыт иншаатчыларынын кәнч нүмајәндәләри Севередонес һәмкарларынын топланышына е`зам олунмушдулар. Орада нүмајәндәләр Лугана кетмиш вә беш күн әрзиндә иншаат ишләринин кедиши илә јахындан јахшы таныш олмушдулар. Иш елә кәтирмишди ки, о вахт «Салаватстрој» трестиндән олан Башгырдыстан иншаатчыларынын нүмајәндә һеј`әти дә топлантыда иштирак едирди. Мүзәффәр Күлүмов вә Шәриф Ағасыјев һәмин нүмајәндәләрлә сәмими көрүшләр вә кениш фикир мүбадиләси кечирмишдиләр.

Бу көрүш, танышлыглар сонрадан Сумгајыт иншаатчыларынын Салават вә Севередонес һәмкарлары илә јарышмаларынын башланғычы олду, шөһәрләрин гардашлашмасы үчүн јол ачды. Трест иншаатчылары о заман јарызарафатла дејирдиләр ки, тарих бу гардашлыға зәманәт вериб вә буна көрә

дә һәр үч шөһәрин адыны ејни «С» һәрфиндән башлајыб.

Иншаатчы кәндләрин республика топланышы Сумгајытда кечирилмишди. Орада трест коллективинин тикиб јаратмаг һүнәринә, хүсусән комбинат кими јени сәнаје сәһәси јаратмаг мөһәрәтинә јүксәк гижмәт верилмишди.

Еһтијат әмәк гүввәләринин 25 иллик јубилеји дә Сумгајытда тәнтәнәли шөраитдә кечирилмишди. Орада да кәстәрилмишди ки, өвладларымызы гајғы илә өјрәдиб јетишдирмәкдә, онларын потенциалынын артырылмасында трестин чох бөјүк вә фајдалы пајы вардыр. О заман комсомолун фәал үзвләриндән бири олан Чамал Исајев инди дә белә тәнтәнәли күнләри хатырлајыр вә сөјләјир ки, бу чүр тәдбирләрдән сонра трестин шөһрәтинә, буну нечә газанмағын јолларына инамымыз бир даһа чохалырды.

1963-чү илин 26 ијулунда Гаршылыгылы Игтисади Јардым Шурасынын үзвү олан өлкәләрин коммунист партијалары Мәркәзи Комитәләринин биринчи катибләри вә һөкүмәт башчылары Москвада мүшавирә кечирмишдиләр. Онлар мүшавирәнин сон мәрһәләсини Москвада дејил, Бақыда, онун да бир һиссәсини Сумгајытда кечирмәји лазым билмишдиләр. Бурада да трест коллективинин үнванына төрифли фикирләр сөјләнмишди. Бу һал трестин шөһрәтинә верилән бејнәлхалг гижмәт иди.

Шөһәримизин өзүндә дә мүхтәлиф форма вә сәвијјәдә мәдәни-күтләви тәдбирләр кечирилирди. Трестин мүдиријјәти ичтимаи тәшкилатларла бирликдә бу ишләрә көмәк едирди. Иншаатчыларын өзләри үчүн көрүшләр, мүһазирә, сөһбәтләр, мәдәни истираһәт саатлары тәшкил олуурду. Мәрһум академикимиз Мәммәд Ариф Дадашзадә, јазычы Чәмил Әлибәјли илә көрүшләри иншаатчы

ветеранлар инди дә хатырлајырлар. «Билик» чәмијјәти шәһәр тәшкилаты илә бирликдә кечирилән поезија кечәләри дә јаддашларда галыб. Ветеранлар данышырлар ки, Нәриман һәсәнзадә, Илјас Тапдыг, Сәјавуш Сәрханлы өз чыхышларында ибрәтамыз фикирләр сөјләјәр, хүсуси һәвәслә шә`рләр охујардылар.

Сумгајытда јашајан јарадычы зијалылар иншаатчылар гаршысында даһа тез-тез чыхышлар едирдиләр. Арамыздан вахтсыз кедән Вагиф Ибраһим дејирди ки, трестин иншаатчылары Сумгајыты ағ дашдан ағ күнләр үчүн тикибләр. Истедадлы шаир Әшрәф Шәфијев (инди Вејсәлли) арзу едирди ки, иншаатчылар әрзин ишыг золағында олан Сумгајыты дүнја шәһәри етсинләр. Гулам Фејзуллајевин гәзәлләри, Хасаж Чаһанкировун сатирик сәпкили шә`рләри хош овгат јарадырды.

Трестин 15-чи мөһәлләдә олан јатагханалар комплексиндә Н.Нәриманов адына күчәдәки гадын јатагханасында гырмызы кушәләр ишләјирди. Онларда дәври мәтбуат нүсхәләри, радио, телевизорлар варды. Тәрбијәчи педагоглар күндәлик сәмәрәли иш апарырдылар. Адлы-санлы зөһмәт адамлары илә көрүшләр хүсуси илә фәјдалы олурду.

«Иншаатчы» мөдәнијјәт еви трест әмәкчиләри вә онларын аилә үзвләринин мө`нәви истираһәтини тәшкил етмәк саһәсиндә мараглы вә фәјдалы ишләр көрүрдү. Орада мүхтәлиф дәрнәкләр фәалијјәт көстәрирди. «Рәндә» адлы тәнгид театры илә әмәкдашлыг вә биркә кечирилән тәдбирләр јахшы гаршыланырды. Мөдәнијјәт евинин јәј кино очағында һәр күн филмләр нүмајиш етдирилди.

Иншаатчыларын сағламлығыны горумаг саһәсиндә дә ишләр көрүлүрдү. Трестин нәздиндә сәһијјә мөнтәгәси фәалијјәт көстәрирди. Мөнтәгәјә

узун илләр боју һәким Исмет Асланов башчылыг етмишдир. Оун гаҕыкешлијиндән инди дә хош сөһбәтләр едилир.

«Иншаатчы» стадионунда бәдән тәрбијәси вә идманла мәшғул оланлар үчүн бөлмәләр јарадылмышды. «Иншаатчы» футбол командасы, оун апарычы ојунчулары Телман, Чәркәз, Надир шәһәрдә бәјүк нүфуз газанмышдылар. Телман Салаһов инди республикамызын әмәқдар идман устасыдыр. Иса Гасымовун тәшкил етдији от үзәриндә хоккеј командасы тамашачыларын севимлиси олмушду. Бу команда ССРИ чемпионатында биринчи лиганын галиби олмуш, 1981-чи илдә јүксәк лигада чыхыш етмәк нүгуғу газанмышды.

Бунларла јанашы, гәрибә сәсләнсә дә демәлијәм ки, трестин коллективи вә мүдиријјәти өзләринин иншаатчылар гәсәбәсини абадлашдырмаг ишиндә ашкарчасына симичлик етмишләр. Өзкәси дејил, елә иншаатчыларын өзләри данышырлар ки, һансыса бир мүһәндис бу барәдә дејибмиш ки, «аләми бәзәр, өзү лүт кәзәр» аталар мәсәлини ијнәдән даһа чох бизә шамил етмәк олар. Гәсәбәнин көркәми вә коммунал вәзијјәти, тәәссүф ки, инди дә јахшы олмајан вәзијјәтдәдир.

Трест јарадылан заман үмумән өлкәдә, хүсусән республикамызда игтисади вә техники имканлар мөһдуд иди. Бу шәраитдә јени тикинти мүәссисәси тәшкил едиб јаратмаг асан иш дејилди. «Сосиалист Сумгајыты» гәзетинин илк редактору олмуш, сонралар исә трестдә ишләмиш рәһмәтлик Мәммәдјар Аҕајев дејирмиш ки, 1947-чи илдә пул ислаһаты кечириләндән вә карточка системи ләғв едилдикдән сонра әһали бир бабат өзүнә кәлмәјә башламышды. Инанмаг олмур ки, бу шәраитдә

јарадылан трест, әввәлләр бир нечә палчыг баракдан ибарәт олан бир јери шәһәр етмишдир.

Бу фикир 1969-чу илин мај ајында трестин јарадылмасынын 25-иллији мүнәсибәти илә кечирилмиш үмумшәһәр јубилеј мәчлисиндә дә сәсләнмишдир. Тәәссүф ки, бу һадисәдән јазылы материал сахланмамышдыр. Ветеранлар данышырлар ки, бу топланты трестин әсл шәһрәт мәрәсими иди.

Трестин иншаатчы вә гурашдырычыларынын фәдакар әмәјинә 50 ил әрзиндә дәфәләрлә алгышлар јүксәлмиш, јүксәк вә лајигли мұкафатлар верилмишдир. Һәлә трестин илк 10 јашы тамам оlanda 1957-чи илдә онун әмәксевәр коллективинин үмумиттифаг јарышларындакы мұвәффәгijјәтләри үч дәфә гејд олунмуш, трестә ССРИ Назирләр Совети вә УИҺИ Мәркәз шурасынын Кечичи Гырмызы Барағы вә пул мұкафаты верилмишди.

1960-чы илдә Азәрбајчан ССР вә Азәрбајчан КП јарадылмасынын 40-иллији мүнәсибәти илә республиканын халг тәсәррүфаты вә мәдәнијјәтинин инкишафы саһәсиндәки хидмәтләринә кәрә трестә фәхри фәрман верилмишди. 1970-чи илдә трестә Ленин јубилеј медалы вә Фәхри Фәрман верилмишди. 1981-чи илдә Умумиттифаг социализм јарышынын јекунларына кәрә бир нөмрәли тикинти трести Сов.ИКП МК-нын, ССРИ Назирләр Советинин, УИҺИМШ-ин вә УИЛККИ МК-нын бир даһа кечичи Гырмызы бајрағына лајиг кәрүлмүшдү. Бајраглар иншаатчы әмәјинә верилән ән јүксәк гijмәтин ән бөјүк нүмүнәси кими трестдә сахланылыр.

Бунун ардынча трестин он нәфәр габагчыл иншаатчысына XI бешиллијин тапшырыгларыны мұвәффәгijјәтлә һәјата кечирдикләринә кәрә Умумиттифаг зәрбәчи дәш нишаны верилмишди.

Онларын арасында адлы-санлы бригадирләр Идрис Дадашов вә Сүчаэт Новрузовла јанашы дүлкәр Кәрим Әмиров, бетончу Шәрбәт Әһмәдов, харрат Јашар Исмајылов вә башгалары варды.

1966-чы ил трестин шөһрәтинин зирвәси олмушду. һәммин илин 13 августунда трест Гырмызы Әмәк Бајрағы ордени илә тәлтиф олунмушду. Бу барәдә ССРИ Али Советинин Рәјасәт һејәти фәрман вермишди. Фәрманын мәтни белә иди:

«За достигнутые успехи в выполнении заданий семилетнего плана по строительству предприятий химической и металлургической промышленности наградить трест № 1 Министерства Строительства Азербайджанской ССР орденом Трудового Красного Знамени.»

Бундан сонра орденин тәгдим олунмасы мәрасими кечирилмишди. Трест әмәкчиләринин севинчи јүксәлмишди. Трестин үнванына һәр јердән тәбрик мәктублары, телеграмлар кәлир, телефонларла алгышлар сөјләнирди. Шөһәрин әмәк коллективләринин нүмајәндәләри дестә-дестә трестин идарәсинә кәлир, мүдиријјәти, онун шәхсиндә бүтүн иншаатчылары сәмими тәбрик едиб алгышлајырдылар.

Орденли трестин 50 или бир нәслин орта јаш өмрүнә бәрабәр олса да, онун јетишдирмәләри ики нәслә хидмәт едирләр. Әсримизин биринчи јарысы әрзиндә иншаатчыларын пешә өјрәдиб тәрбијә етдикләри варисләри инди дә трестин адына лајиг фајдалы фәалијјәт кәстәрирләр.

Бунлары бөјүдүб учалдан трест, һәм дә үрәкләри, арзу вә истәкләри бөјүдүб јүксәлтмишдир. Трест бәнна Үмуд Мусајеви бирләшмиш һәмкарлар иттифагы комитәсинин сәдри вәзифәсинә учалтмышдыр. Онун бәнна јолдашы Ариф Шүкүров

али филологи тәһсил алыб, дузлу-мәзәли һекајәләрин мүәллифи кими чыхыш едир. Трестин 17 нөмрәли тикинти идарәсинин дүлкәри Шәрифов ҮИЛККИ XIX гурултајынын һәлледици сәсә малик нүмајәндәси олмушдур. Трестин мүһәндиси Сәјјад һүсејнов политехник техникумунун апарычы мүәллимидир.

Трестин күчлү кадр дәстәси тәрбијә едиб јетишдирмәк саһәсиндәки фәалијјәти, хүсусилә фајдалы олмушдур. Онун башчыларындан Мәзаһир Абдуллајев ики дөфә Азәрбајчан ССР Али Советинә депутат сечилмиш, республика назирләр советиндә шөбә мүдири олмушдур. Сабир Рзајев республика сәнајә тикинти назиринин мүавини вәзифәсинә ирәли чәкилмишдир. Зүлфи һачыјев Нахчыван Мухтар Республикасынын Назирләр Советинә сәдрлик етмиш, сонра республика Назирләр Совети сәдринин мүавини олмушдур. Адлы-санлы зәһмәт адамы, трестин фәһләси Зәкулла Тағыјев Азәрбајчан ССР Али Совети Рәјасәт һејәти кими мөтәбәр органын үзвү сечилмишдир. Трестин тикинти идарәсинин рәиси олмуш Кәрим Ахундов шәһәр совети ичракому сәдринин мүавини вәзифәсинә ирәли чәкилмиш, он илә гәдәр бу ишдә хејли фајдалы зәһмәт сәрф етмишдир. Инди о, шәһәримизин фәхри вәтәндашыдыр. Трестдә иншаатчы мүһәндис кими әмәк фәалијјәтинә башламыш Магсуд Магсудов вә һүсејн Гасымов, артыг нечә илләрдир ки, биринчи вә икинчи тикинти-гурашдырма трестләринә башчылыг едирләр. Шәһәрдә онлара узунөмүрлү мүдирләр дејирләр. Игтисадчы Ариф Әлијев, кенерал Мәһәммәд Әсәдов, иншаатчы уста вә һами тәрбијәчи һәсәнгулу Алачов вә онларча башгалары трестдә мөктәб кечмиш, сонра бөјүк вә мәсәул саһәләрә башчылыг етмишләр.

Бу адамлар јахын мүасирләримиз олублар. Онларла һамымызын көрүшләри, сөһбәтләри олуб. Буна көрә дә онлардан һәр бири барәдә кениш сөһбәт ачмаға еһтијач јохдур. Лакин ветеран иншаатчылар тә`кид едирләр ки, Ариф Машајев бу дәстәдә кәрәк јахшы сәчијјәләндирилсин. Ветеранлар Азәрбајчан радиосу илә бир верилишдән ешидибләр ки, Ариф һалал адамдыр, дүз ишләјән вә тәмиз јашајандыр.

Ариф Машајев мә`налы өмрүнүн бүтүн ишләрини трестин талејилә бағламышдыр. Мүхтәлиф илләрдә мүхтәлиф вәзифәләрдә ишләјән Ариф һәмишә дәгиг, мәс`улијјәтли мүһәндис олдуғуну, гајғыкеш јолдашлығыны кестәрмишдир. Онун ағыллы вә әсасландырылмыш тәклиф вә тәдбирләри ишләри ирәли салмаға фајдалы јардым етмишдир. Онун ишкүзарлығы вә мә`нәви сафлығына һејран олан ветеранлар бу кејфијјәти фитри истедад һисаб едирләр. Ариф Машајев инди дә трестдә иш башындадыр.

Әсримизин әввәлләриндә ингилабчы фәһлә олан Август Бебел дејиб ки, гадынлар гулдарлыг олмамышдан әввәл гул едилмишләр. Трест гадын әһалимизин бу вәзијјәтдән чыхмасына олдуғча јахшы көмәк етмишдир. Трестин коллективи гадынлара сувагы, рәнксаз сәнәтләрини өјрәтмиш, онлара машын, механизмләри идарә етмәји е`тибар етмишдир. Белә гадынлардан бири Зибә Әлијевадыр. Онун малакешлији, рәнксазлығы вә нахыш чәкмәк габилијјәти индијә гәдәр һејранедичи мә`чүзә һисаб едилир. Зибә онунчу бешиллијин әмәк тапшырыгларыны республикамызда бир ил әввәл јеринә јетирән олмуш, јүксәк мүкафат алмышдыр. Екскаватор идарә едән Наталја Куш дә һәмин бешиллијин јарышмасында галиб чыхан олмушдур. О,

Ленин вә Октјабр Ингилабы орденләри илә тәлтиф олунмушдур. Сонралар бу һәрәката гошулан Күлбаһар Вәлијева Сов.ИКП XXIV гурултајынын нүмаәндәси олмушдур. Бунлар вә даһа бир чох башгалары сүбут етмишләр ки, гадын әмәји иншаат саһәсиндә дә мүмкүн вә фајдалыдыр.

Трест коллективинин јарадычы, гуручу әмәјинә јүксәк гијмәт вә дәјәрли һәдијјәләр верилмишдир. Мәзаһир Абдуллајев вә Аслан Османов Сумгајытын гызыл улдузлу гәһрәманлары олмушлар. Сүчаәт Новрузов 16 нәмрәли тикинти идарәси комплекс бригадасынын башчысы кими, ССРИ дәвләт мүкафатына лајиг көрүлмүшдүр. Идрис Дадашов Азәрбајчан ССР дәвләт мүкафатынын лауреаты олмушдур. 1983-чү илин августунда Идрис Москвада ССРИ Халг Тәсәррүфаты Наилијјәтләри Сәркисиндә фәхри диплом вә «Москвич-416» маркалы, гырмызы рәнкли олан миник автомашыны алмышдыр.

1969-чу илдә Сумгајытда 11 нәфәр әмәқдар иншаатчы олуб. Сонралар бу фәхри ада лајиг көрүләнләрин сајы артмышдыр. Онлардан бири «Поладконструкция» идарәсинин иш ичрачысы К.Аллаһвердијев олмушдур.

О, 1981-чи илин сонунда бу ады алан заман дејибмиш ки, ... демәли фајдалы пешә сечмишәм.

Трестимизин коллективиндә фәхри адлар, орден, медаллар, фәхри фәрманлар, тәрифнамә вә һәдијјә, мүкафат аланлар чоҳдур. Онлара һәр вахт вә һәр јердә чанлы сәрвәтимиз кими гијмәт вермәк, еһтирам вә гајғы көстөрмәк лазымдыр. Тәәссүфлә дејәк ки, бу мәсәләдә бизим нагислијимиз вар. Мәзаһир Абдуллајевин шәхсијјәти вә көрдүјү ишләрин әһәмијјәти барәсиндә һәр јердә разылыг һиссилә сөһбәтләр олур, амма онун хатирәсини әбәдиләшдирмәк үчүн һәлә ки, бир фајдалы иш

көрмәмишик. Иншаатчы ветеранлар бу мәсәлә үзрә тәшәббүс кәстәриб мүрачиәтләр етмишләр. Лакин һәлә ки, бир нәтичә олмајыб.

Орденли трестин иш адамлары бу күн дә өз очагларынын адыны вә шәһрәтини учалтмаға сәј едирләр. Бу да инам јарадыр ки, варлығынын икинчи 50-иллијиндә дә трест кәрәкли вә шәһрәтли олачагдыр.

Сон сөз

Тарих һәјатымызда олмуш объектив реаллыглары, инсанлар гәрәзсиз һәгигәтләри севиб гәбул едирләр. Бу сәрвәт, һеч дә һәмишә үздә олмур. Ону архивләрин говлугларында, музеј, китабханаларын рәфләриндә, мүхтәлиф фондларын отагларында сахлајыб горујурлар.

Архив тарихиндән фәргли олараг Сумгајытын сәлнамәси һәрәкәтдә олан, данышан, сәс-сәда салан тарихдир. Бир нәслин орта өмүр илләри әрзиндә шәһәри јараданларын саламат галмыш аһыллары, онларын варисләри һәр күн Сумгајытын һәјатындан бир чох мәгамлары јада салыр, онлардан ифтихарла бәһс едирләр. Бу сәс заман-заман дүнјамызын халглары вә милләтләринә јетишир, рәғбәт һисси доғурур, Сумгајытын тарихини долғунлашдыыр.

Бу китабы һазырлајыб јазанда мәһз бу сәсә, онун доғулдуғу милли ифтихар дујғусуна вә бир дә инди

мүстәгил дәвләт олан республикамызын тарихиндә Сумгајытын кәләчәкдә дә апарычы саһә олачағына инама истинад етмишәм.

Мәнбә вә әсаслар, данышыг вә сөһбәтләр әлбәттә һазыр вәзијјәтдә, күллијат һалында олмајыб. Онлары ахтарыб тапмаг, чешидләмәк, тәһлил-тәркибдән кечирмәк, сонра үмумиләшмә апарыб нәтичә һасил етмәк лазым кәлиб.

Әслиндә бир нечә китаба јерләшмәјән 50-иллик бир тарихи әһатә вә тәфсир етмәк мөгсәдим олмајыб. Нијјәтим јубилеј әрәфәсиндә ғыса тарихи-хронологи төһфә һазырламаг олуб. Елә буна кәрә дә шәһәрсалмада әмәли башланғыч олан иншаат саһәсиндән бәһс етмәји лазым билмишәм.

Сумгајыты јарадан коллективин фәалијјәтини бүтүн тәрәф вә чәһәтләрилә јазыб һасилә кәтирмәк үчүн, һәр шејдән әввәл даһа чох вахт вә мөһкәм әзмкарлыг лазымдыр. Бу вәзифәни кәләчәк өвладларымызын ихтијарына вермишәм.

Истәрдим ки, китабын уғурлары севинч доғурсун. Бунунла белә, һәр кәрүлән ишдә олдуғу кими, бурада да истәнилмәдән өзүнә јол тапмыш гүсурлар вә ганеедици олмајан чәһәтләр заһирә чыха биләр. Һөрмәтли охучуларымыз бунларын барәсиндә фикир вә истәкләрини бизә чатдырыб билдирсәләр бөјүк хејрхаһлыг едәр, кәләчәк ишләримизә јардым етмиш оларлар.

Мүәллиф

Мүндәричат

1. Өн сөз.....
2. Јаранма.....
3. Учалма.....
4. Шөһрәт.....
5. Сон сөз.....

“Сумгајыт” нәшријјаты 1999
Нәшријјатын директору:
Һачы Ағәддин Мансурзадә

Нәшријјатын үнваны:
Сумгајыт шәһәри, 5-чи мәһәллә, ев 14 А
Тел: 5-06-98
Нәшријјатын һесаб нөмрәси 1609660
Сумгајыт Сосиал Инвестисија Банкы

Китаб “ЕМ БИ СИ” Сумгајыт Информасија
Акентлијинин компүтер мәркәзиндә јығылыб,
сәһифәләнмишдир

Тел /8264/ 52406
Факс /994164/ 54437

Компүтер тәртибчиләри: Севинч Нәбијева
Емин Маһмудов

Китаб Мәтбуат вә Информасија Назирлијинин “Гызыл
Шәрг” ичарә мәтбәәсиндә чап олунуб.

Мэтбөөнин үнваны: Бакы, Һ.Асланов күчәси 80.

1. апрел, 1953-чү ил
Сумгајыт, “Достлуг” күчәси. Сағда бараклар. I барақда «Закпромстрој»ун трести јерләширди
Сәһ6
2. 1948-1949 илләр
Кәләчәк кимјачылар үчүн евләрин тикилмәси
Сәһ 19
3. 1949-чу ил
Сумгајытын кәләчәк күчәләринин понарамы
4. 1952-53-чү илләр
Мәркәзи мејдан вә шәһәр бағынын салынмасы. (6-чы мәһәллә) Өн планда СК заводунун мәдәнијјәт сарајы вә рөгс мејданчасы; арха планда инзибати бина вә јашајыш евләринин тикintisи
Сәһ.43
5. 1952-53-чү илләр
Сумгајыт шәһәринин салынмасы.
Сәһ.8
6. апрел, 1960-чы ил
Кимја комбинатынын тикинти саһәсиндә илк эксковатор
Сәһ 23
7. 1958-чи ил
Сумгајыт шәһәриндә илк «мајовка»лар
Сәһ. 29

8. феврал 1974-чү ил
Аз.КП МК-нын биринчи катиби Н.Әлијев Сумгајыт шәһәринин
иншаатчылары арасында. Сағда танынмыш иншаатчы Зиба Әлијева
Сәһ.40

9. 1977-чи ил
1 сәјлы трестин китабханасында Азәрбајчанын халг јазычысы Әли
Вәлијевлә көрүш
сәһ.49

10. 1967-70-чи илләр
Сумгајыт кимја комбинатынын тикинтиси

11. ----
сәһ, 32, 39